

BULLETIN

Oudheidkundig Cultuurhisto-
risch Genootschap Landgraaf

Maant 1990

nr. 1

6de Jaargang

VAN HET BESTUUR.

1. Kruisweg van Aad de Haas.

Zoals u weet is ons Genootschap eigenaar van de Kruisweg, die Aad de Haas voor het oude Heerlense Ziekenhuis maakte. Deze bestond uit 18 op de muren geschilderde staties. In 1970 werd dit ziekenhuis afgebroken.

Door de heer Van Heel werden de staties gered. In 1985 kwamen ze, helaas zwaar beschadigd, in het bezit van onze vereniging. Op één na. Deze hangt in de kapel van het nieuwe De Wever ziekenhuis in Heerlen. 14 staties hangen nu in het Landgraafse raadhuis, terwijl twee staties onherstelbaar beschadigd waren en verloren zijn gegaan.

Er restte dus nog één statie -de intocht in Jerusale-.

Deze is nu ook in het restauratieatelier Limburg op Rolduc gerestaureerd.

Aangezien het Eijkhagencollege veel heeft bijgedragen aan de totale restauratie besloot de Ledenvergadering deze zestiende statie aan Eijkhagen aan te bieden. Dat gebeurde op 16 februari j.l. Bij die gelegenheid hield de heer Cor Bertrand een gloedvolle rede over het werk van de grote Schaesbergse schilder. Na een bezichtiging van de staties in het Raadhuis, volgde het bezoek aan "de intocht in Jerusale-". Deze hangt in het hoofdtrappenhuis van het Eijkhagencollege en wordt omgeven door foto's van de andere staties, die gemaakt zijn door Frans Rade.

We raden onze leden aan eens een keer naar Eijkhagen te gaan en aldaar deze statie te bewonderen. Helaas kan 't alleen overdag, als er school is.

Ik kan me ook voorstellen dat men de auto neemt en naar het kerkje van Wahlwiller rijdt, dan naar het de Weverziekenhuis en dan naar Eijkhagen en naar het Raadhuis. We moeten er eens over nadenken of we niet één boekje maken, waarin de beide kruiswegen van De Haas beschreven worden.

2. "Ken LANDGRAAF"

Dat brengt me vanzelf op het idee van de heer Rade, waarover ik in het vorige bulletin iets geschreven heb, t.w. een serie boekjes over Landgraaf. Bovenstaand boekje over de kruiswegen zou mooi passen in deze serie. Intussen is de heer Rade klaar met zijn onderzoek over kruisen en kapellen in Landgraaf. Op het ogenblik buigt de redactieraad zich over de dummy. We hebben n.l. de heren Verbunt, Sniekers en Spiertz gevraagd om een redactieraad te vormen, die de serie begeleidt. Zij zullen contact opnemen met de gemeente en ik denk ook dat de pas opgerichte VVV belangstelling voor deze serie zal hebben.

3. Museum.

Het is nu vrijwel zeker dat Mavo Lichtenberg zal fusieren met de scholengemeenschap Brandenburg. Dat betekent dat het schoolgebouw aan de Baronstraat vrij komt. Dat zou een prachtig museum kunnen worden. Daarom voerde een delegatie uit ons bestuur twee gesprekken, één met wethouder Gybels en met de chef van de afdeling, de heer Hansen, en één met directeur Cremers van de MAVO. Van allen kregen we de verzekering, dat zij actief zullen meewerken aan de tot stand koming van het museum Landgraaf. We zullen hen aan hun woord houden. We zullen echter moeten bedenken dat eerst het schoolbestuur, en dan het Rijk, moeten proberen een nieuwe huurder te vinden. Lukt dat niet, dan is pas de gemeente aan de beurt.

Het kan dus best gebeuren dat dit gebouw geruime tijd leeg komt te staan. En dat zou wel eens rampzalig kunnen worden. Immers de ervaring leert dat, als zo'n gebouw leeg komt te staan, het vrij spoedig een prooi wordt van vandalen. Daarom hebben wij aangeboden het gebouw al per 1 augustus a.s. aan onze vereniging te verhuren. Wie weet?

4.

Als het inderdaad zou lukken al in augustus te beschikken over het gebouw aan de Baronstraat, dan moet er natuurlijk geld op tafel komen. Dan zullen we starten met allerlei acties; Daartoe behoort zeer zeker een nieuwe-leden actie. Trouwens daar kunnen we nu al mee beginnen. We hebben nu een 150 leden, dat moeten er beslist 2 x zoveel worden. Als nu eens ieder lid zou zorgen voor één nieuw lid. Ik beloof dan voor 25 nieuwe leden te zorgen.

5. Agenda:

Donderdag 15 maart 20.00 uur in Carré, Schaesberg:
lezing van de heer Spiertz over RIMBURG.

Zaterdag 21 april: excursie naar VAALS. (zie pag. 139)

Donderdag 3 mei, 20.00 uur in café Sporthal Hoefveld-
je, Belvauer 58

ALGEMENE LEDENVERGADERING.

Zaterdag 8 september: excursie naar MAASTRICHT
(vooral SINT SERVAAS)

Let wel: over al deze activiteiten, krijgt u nog
apart bericht!

W. Ringens,
voorzitter.

DE FRANS-REPUBLIEKEINSE KALENDER (vervolg van blz. 127)

uit de indeling van de maand in drie "decades", (ieder tien dagen tellend) welke decimale indeling wij ook zien in de dag, die men verdeelde in 10 uren van 100 minuten.

Het chronologische gedeelte van deze kalender is voornamelijk het werk van Romme, een Jacobijn, die later lid van de Conventie werd.

Opmerkelijk is het dat men de nieuwe kalender ook met nieuwe namen verrijkte. De meest bekende zijn de namen der maanden, die we danken aan Fabre d'Eglantine en die bij besluit van 5 Brumaire van het jaar II werden ingevoerd.

De vier kwartalen verdeelde men in:

Herfstmaanden:

Vendémiaire [des Vendanges]

Brumaire [des Brumes]

Frimaires [des Frimas]

Wintermaanden:

Nivose [de la Neige]

Pluviose [des Pluies]

Ventose [des Vents]

Lentemaanden:

Germinal [de Germination]

Floréal [des Fleurs]

Prairial [des Prairies]

Zomermaanden:

Messidor [des Moissons]

Thermidor [de Chaleur]

Fructidor [des Fruits]

Nieuw waren ook de namen van de tien dagen ener décade: primidi, duodi, tridi, quartidi, quintidi, sextidi, septidi, octidi, nonidi, decadi.

Deze namen zijn echter practisch nooit gebruikt, wel echter de namen der maanden, die men gretig overnam, misschien wel voornamelijk, omdat men vóór de invoering daarvan moest spreken van de 12de dag van de 3de maand van het jaar II der Franse Republiek, enz.

Was het jaarbegin van deze kalender klassiek, de jaartelling was origineel, omdat zij als doorlopende telling haar aanvang had bij het begin van een nieuw régime, zoals wij dat in Italië, Rusland en Duitsland gezien hebben.

De jaren werden gewoon geteld, terwijl het jaar I als eerste jaar der telling begon op 22 September 1792.

Zij werden steeds met Romeinse cijfers aangeduid en duidelijkheidshalve voegde men er dan aan toe: "de la République Francaise".

Volgens de Tijdrekening der Franse Republiek werden alle data gesteld, die we vinden in officiële bescheiden, zoals in militaire stukken, besluiten van openbare lichamen en in akten o.a. van de Burgerlijke Stand.

Veelvuldig treft men ze ook in gewone brieven aan.

Toen deze Tijdrekening, na 1 Januari 1806, niet meer officieel was voorgeschreven, raakte ze zeer spoedig in onbruik.

In 1871, bij de Commune, kwam zij voor korte tijd weer in gebruik, om daarna voor goed tot het verleden te behoren.

Op de volgende bladzijden ziet U als voorbeeld Jaar I der Franse Republiek.

Jaar I der F.R.

2de jaar der 1ste Franciade

van 22 Sept. 1792 tot en met 21 Sept. 1793
du 22 Sept. 1792 jusqu'au 21 Sept. 1793 inclus

Vendémiaire		Brumaire		Frimaire		Nivose		Pluviose		Ventose	
—	Sep. '92	—	Oct. '92	—	Nov. '92	—	Déc. '92	—	Jan. '93	—	Fév. '93
1	22	1	22	1	21	1	21	1	20	1	19
2	23	2	23	2	22	2	22	2	21	2	20
3	24	3	24	3	23	3	23	3	22	3	21
4	25	4	25	4	24	4	24	4	23	4	22
5	26	5	26	5	25	5	25	5	24	5	23
6	27	6	27	6	26	6	26	6	25	6	24
7	28	7	28	7	27	7	27	7	26	7	25
8	29	8	29	8	28	8	28	8	27	8	26
9	30	9	30	9	29	9	29	9	28	9	27
—	Oct. '92	10	31	10	30	10	30	10	29	10	28
10	1	—	Nov. '92	—	Déc. '92	11	31	11	30	—	Mars. '93
11	2	11	1	11	1	—	Jan. '93	12	31	11	1
12	3	12	2	12	2	12	1	—	Fév. '93	12	2
13	4	13	3	13	3	13	2	13	1	13	3
14	5	14	4	14	4	14	3	14	2	14	4
15	6	15	5	15	5	15	4	15	3	15	5
16	7	16	6	16	6	16	5	16	4	16	6
17	8	17	7	17	7	17	6	17	5	17	7
18	9	18	8	18	8	18	7	18	6	18	8
19	10	19	9	19	9	19	8	19	7	19	9
20	11	20	10	20	10	20	9	20	8	20	10
21	12	21	11	21	11	21	10	21	9	21	11
22	13	22	12	22	12	22	11	22	10	22	12
23	14	23	13	23	13	23	12	23	11	23	13
24	15	24	14	24	14	24	13	24	12	24	14
25	16	25	15	25	15	25	14	25	13	25	15
26	17	26	16	26	16	26	15	26	14	26	16
27	18	27	17	27	17	27	16	27	15	27	17
28	19	28	18	28	18	28	17	28	16	28	18
29	20	29	19	29	19	29	18	29	17	29	19
30	21	30	20	30	20	30	19	30	18	30	20

An I de la R.F.

2ème année de la première Franciade

Sanaculorides

Sept. 1793

1	17
2	18
3	19
4	20
5	21

Germinal		Floréal		Prairial		Messidor		Thermidor		Fructidor	
—	Mars '93	—	Avr. '93	—	Mai '93	—	Juin '93	—	Juil. '93	—	Août '93
1	21	1	20	1	20	1	19	1	19	1	18
2	22	2	21	2	21	2	20	2	20	2	19
3	23	3	22	3	22	3	21	3	21	3	20
4	24	4	23	4	23	4	22	4	22	4	21
5	25	5	24	5	24	5	23	5	23	5	22
6	26	6	25	6	25	6	24	6	24	6	23
7	27	7	26	7	26	7	25	7	25	7	24
8	28	8	27	8	27	8	26	8	26	8	25
9	29	9	28	9	28	9	27	9	27	9	26
10	30	10	29	10	29	10	28	10	28	10	27
11	31	11	30	11	30	11	29	11	29	11	28
—	Avr. '93	—	Mai '93	12	31	12	30	12	30	12	29
12	1	12	1	—	Juin '93	—	Juil. '93	13	31	13	30
13	2	13	2	13	1	13	1	—	Août '93	14	31
14	3	14	3	14	2	14	2	14	1	—	Sep. '91
15	4	15	4	15	3	15	3	15	2	15	1
16	5	16	5	16	4	16	4	16	3	16	2
17	6	17	6	17	5	17	5	17	4	17	3
18	7	18	7	18	6	18	6	18	5	18	4
19	8	19	8	19	7	19	7	19	6	19	5
20	9	20	9	20	8	20	8	20	7	20	6
21	10	21	10	21	9	21	9	21	8	21	7
22	11	22	11	22	10	22	10	22	9	22	8
23	12	23	12	23	11	23	11	23	10	23	9
24	13	24	13	24	12	24	12	24	11	24	10
25	14	25	14	25	13	25	13	25	12	25	11
26	15	26	15	26	14	26	14	26	13	26	12
27	16	27	16	27	15	27	15	27	14	27	13
28	17	28	17	28	16	28	16	28	15	28	14
29	18	29	18	29	17	29	17	29	16	29	15
30	19	30	19	30	18	30	18	30	17	30	16

1° Décade2^o Décade3^o Décade

DE LYNDRAAJER.

De gang is slecht, Maar 't werk is recht.

DE SCHEEPS TIMMERMAN.

Myd sand en klip Met 's levens schip.

Des vroomen mans verkeerden wandel,
In 't oog van hem, die 't niet verstaat,
Bedryft nochtans een goeden handel,
Die in het onweer komt te baat;
Dan blijft het levensschip behouwen
Aan zyn gevlochte kabeltouwen.

De vlyt ontziet geen lyfsgevaaren
In 't houte hol, op wilde baaren,
Daar de afgrond naar het leven gaapt:
Maar zegt men van het eeuwig leven,
En hoe men daar naar toe moet streeven,
't Is of de vlyt des mensen slaapt.

DE ZEILEMAAKER.

De vlugge wind, Vat daar by 't wind.

Het zeil aan ree en mast gespannen,
 Gaat over zee riet schip en mannen :
 δ Mens, span uit, span uit het zeil,
 Van hert'lyk willen en begeeren,
 Zo voert de Heil'ge Geest des Heeren
 U naar de goudkust aller heil.

DE KUIPER.

Zo 't niet en sluit, Het lekt 'er uit.

De banden van aandachtig leven,
 En 't heilig woord van God gegeven,
 Die moesten 't edel zielennat,
 In 't mens'lyk herte dicht besluiten,
 Of anders droop 'er 't wyntje buiten,
 En liet den mens een ledig vat.

NOSTALGIE

In gedanke zich begeëve
 noa: wie 't vreuger woar, 't leëve
 noa 't wieszoeë en wie..
 heemwieë noa vervloage joare,
 noa wie viër nog kinger woare..
 dat is nostalgie.

Vergeëldde foto's. ansichkate,
 ouw zjoernaals en moeëdeplate,
 leedjes, die ich nog ken,
 beuker mit gans ouw verhoale,
 bilder, die mie hat gesjtoale..
 ich weëd döks sjtil d'r van..

Wen ich de beuker durch dón blare
 va Waobich, Sjeet en Nujjenage
 peet vöël durch mich hin.
 Ich zien de dörpkas in gedachte,
 lang vuërdat viër Lankgraaf zagte..
 ich denk mich dat wer in..

Ich zien versjlieëte boerderi-jkes,
 róngsum beum en sjtruuk en wi-jkes,
 't sjunste sjilderi-j.
 Ri-je hüskes, haof vergange,
 die mijs teëgenoe aa hange,
 zakke in de kni-j.

Ging roodlün, ging schoonheidskommissie,
 d'r i-gank hange, of aan dis ziej,
 e sjöpke hi-j, e sjtelke doa.
 Tussje de pöel is get droad bliehve hange,
 't pöatje va ieëlend bow vergange..
 sje ef hingt vanal, wat rech muët sjtoa.

Sjtroate, sjtil, ruggig en verloate,
 e paar lüjsjtont vur de poate,
 neëvevee, sjtiehf in 't gelid.
 Vrouwlüj, mit d'r sjolk vergruud..
 heng, d'r hinger weggeduud,
 zörgvol, lache dónt ze nit...

Meëdjies, graad zoe aod bow wie de mam
 pap en breurkes, sjtiehf en sjtram,
 e keëneske, óch griehs en dreuf..
 peëd en kaar, voorman d'r neëve,
 (nieks óp benzien nog, wat inne zeëge)
 't is, of ich de rów nog preuf....

Dat woar doe, mar wie v'r wieëte,
 woeët al, wat aod woar aafgerieëte..
 dōks woar ós dat egaal.
 Mar mennige kieër loog a gen eëd,
 wat wirklich nog de mujte weëd..
 dat ergeret ós dan waal.!

!t Zal waal zoeë ha mótte zieë,
 mar 't Erens-hoehs is óch nit mieë.
 dat hat ós leed gedoa!
 Viër ouw lūj huien 't geer geloate..
 de jóng lūj hónt 't aafgebroake..
 dat vool ós sjwoar!

Oeht i gene Kamp is óp de Kamp gegrujd,
 vöëf dink-en hankwerk woar doamt gemujd,
 't woeëd ing mini-sjtad!
 De pliesse, die zint doa en wake,
 uvver good en geld en anger zake..
 teminste, ze probére dat...

Woeë vreuger bungelkes gehange,
 woeë kroeeëte i ge veld gesjtange,
 is hoehs aa hoehs gebówd.
 De sjtroat va Bach, va Mozart, Paganini,
 va Beethoven Verdi en Rossini..
 't Klink al gans vertrówd.

Autovri-jje, uvverdekde winkelsjtroate,
 sjops en boetieks in alle soate....
 Aa gin ziej van d'r plei:
 't Gemindehoehs, de zieël, 't hat,
 van al, wat Lankgraaf noe te bi-jje hat..
 't Is ván en vuër ós nuij!

God geëf, dat gee miensj zich oeëts hoof te
 dat heë Lankgraver is en dat v'r same sjame
 noe en later en ummer mieë
 't betste droeht make en d'r vur wake
 dat d'r Lankgraver gruëtsj óp
 zieng hémet ka zieë!

E.M.

IN DE WEIDE STOND EEN BOOM

Onder 'n eik, boom van een boom
 - dat beduidt : zeer grote boom -
 stond, als in een droom van 'n droom,
 - dat is : 'n wonderschone droom -
 een dichter voor te dragen.

Daar boven in de eikekroon
 begon 'n boer te zagen
 in 'n tak, die ongewoon
 zo dik en ook zo knoestig was.
 Er vielen eikels op het gras.

De zaag, schuift ritmisch heen en veer.
 Zij beg'leidt de dichter.
 De snee wordt dieper keer op keer.
 De zaag schuift allengs lichter!

De zager ziet de dichter niet,
 de dichter hoort het zagen niet.
 Hij declameert een minnelied
 - o hemelse vreugd, o' hels verdriet -

Daar valt de grote, zware tak,
 maakt krakend 'n enorme smak.
 De dichter krijgt 'n tik van de tak
 en maakt 'n even harde smak.

Nu nóg is hij 'n tikje getikt,
 terwijl hij met z'n hoofd steeds knikt
 tik - tak, tak - tik. Hij zegt geen woord.
 En de boer ? Hij zaagde voort.

Uit: Carmina palustris
 van Frans van Dijk.

OMHEINING.

In de stedenbouw, evenals in het landschap zien we, vanaf de oudheid tot nu diverse soorten omheiningen, afrasteringen, greppels of grachten.

Het meest voor de hand liggend doel van dit alles is als een beschermend middel gedacht. Het gevaar voor indringers was door de jaren heen een steeds voorkomend euvel, en is dit gebleven tot heden ten dage.

Muren om woonsteden werden gebouwd om ongewenste lieden buiten de poorten te houden. Motte (terpen) werden opgeworpen om het kasteel te beschermen tegen hoog water, maar ook om een belager vanaf een hoogte beter uit de buurt te kunnen houden.

Grachten rondom kastelen zijn de meest voorkomende omheiningen om belagers het indringen te bemoeilijken. Naast de omheining ter voorkoming van ongewenst bezoek wordt een en ander ook aangelegd om het ongemerkt naar buiten gaan te verhinderen.

Met veel ophef werd de Berlijnse Muur geslecht, welke eens ter bescherming van het VOLK voor vreemde invloed was opgericht. Onder het mom "alle mensen werden Bruder" werden wachtposten, draadversperringen, al dan niet met electro-beveiliging, en landmijnen overbodig.

Plots werd een en ander een monument en zal gelijk de Chinese Muur de geschiedenis ingaan.

De greppel als archeologisch monument waaraan onze gemeente zijn naam te danken heeft werd eveneens met het doel aangelegd om een eventueel te verwachten IETS (gevaar) af te wenden (buiten of binnen te houden).

Landgraaf, in dialect "Lankgraaf" is als benaming te ontleden in lank en graaf.

Lank is zowel "land" als "lang" en graaf is "greppel". Beiden "lankgraaf (landgreppel) of "lankgraaf" (lange greppel of gracht) zijn van toepassing gezien de lengte zowel als de ligging.

Over het juiste doel, en de tijd (jaar) van aanleg der Landgraaf zijn de meningen verdeeld en zal tot nader onderzoek (indien nog mogelijk) ook wel een open vraag blijven. Wie zal het doen of wie maakt het mogelijk? Een leuke klus voor de Archeologische Monumentenzorg.

Dat in de naaste omgeving van de landgraaf grafheuvels en urnen-vondsten zijn uit diverse perioden roept echter de nodige vragen op. Waarom juist hier??

Een bedoeling heeft het zeker gehad, maar welke, een open vraag. Mocht het echter zijn dat een eventuele cultus en de urnen velden met de Landgraaf als omheining en greppel iets uitstaande heeft, dan zou het niet vreemd zijn indien men b.v. ongeneeslijke ziekten of wie dan ook, als zelfverzorgers binnen de grenzen der Landgraaf verwees.

De in 1338 gegraven rooilijn met name landgraaf (+ 70 km lang) rond de Vrije Rijksstad Aken wordt in de omgeving van Vaals ook wel "Melatengraaf" of Melaatsengreppel genoemd.

Dat melaatsheid ten tijde der "Kruistochten" hier niet vreemd was, getuigt ook de zg. "Melaten-Friedhof" in Keulen.

Een mogelijkheid dat de landgraaf als omheining dienst deed getuigt de opgehoogde grond parallel aan de greppel welke is begroeid met struikgewas c.q. bomen. Om de doorgang te bemoeilijken werden de takken aan elkaar gebonden of gevlochten. (de vreemd gevormde begroeiing mag dit aangeven).

Indien men niet vrijelijk van het ene punt naar het andere kan, is er sprake van een versperring of omheining.

Het z.g. "park" nabij de Heihof heeft nu nog zijn gaasdraden omheining welke eens werd gemonteerd met een tweeledig doel naast het aangeven van de rooilijn.

- 1) Het binnen de omheining houden van het wild zodat dit voor de georganiseerde jachtpartijen in voldoende hoeveelheid voorhanden bleef.
- 2) Het buiten de omheining houden van ongewenste jagers c.q. stropers of wie dan ook.

Duidelijk is dus dat een omheining naast de rechterlijke funktie van rooilijn steeds tot doel heeft ongewenste overschrijdingen te voorkomen.

Het akkerland werd voor het grazend vee beschermd door deze binnen de omheining van de, nu helaas verdwenen, meidoornhagen te houden. Met het nu gebruikte onvriendelijke prikkeldraad soms samen met schrikdraad bereikt men wel hetzelfde doel, maar de witte bloesem en later de (gezonde) rode bessen zijn uit het landschap verdwenen.

Op de dag van vandaag ziet men echter een grote verscheidenheid in de soorten omheining welke als afscheiding dienen tussen het mijn en het dijn.

Het hoort misschien tot onze eigenaardigheden dat men

niet graag heeft dat een vreemde zonder meer ons eigendom betreedt. Men laat echter een haag of welk bouwwerk het dan ook mag zijn zo laag dat het uitnodigd om er overheen te kijnen.

Het is immers onze trots indien een voorbijganger vol bewondering het binnen de omheining gelegen tuintje, gazon met of zonder bloemenpracht in ogenschouw neemt.

Hier heeft de omheining een beschermend karakter. Staat er echter een waarschuwing bij "Pas op voor de hond" dan weet men dat een gast zonder aanmelding vooraf, gestraft kan worden.

Van de andere kant is een perceel zonder afscheiding gelijk een hond zonder tanden.

Om nog meer cachet aan een omheiding te geven plaatste men vroeger op de hoek van het perceel, indien het aan een straathoek lag, nog een kruisbeeld binnen de omheining (bv. hoek Keizerstraat-Kampstraat).

Ditzelfde was ook bv. bij het kruis Leenhof, Lichtenberg, Achter de Hoven of Schanserweg, maar deze zijn later buiten de omheining gekomen omdat men de afrastering verplaatste of er een sierbegroeiing aan wenste te geven. Was deze aanplant er niet, wat zou een sierlijk kruis er dan naakt bij staan. Ook hier doet een omheining of plaatsvervangend groen zijn sierlijk werk.

Omdat onze meeste woningen eng tegen elkaar aan leunen, geven de hagen een ruimtelijke afscheiding in het straatbeeld doch zijn meestal van dien aard dat wederzijdse burenhulp ongeacht de afbakening geboden kan worden. Een buurpraatje over de heg is geen zeldzaamheid en geeft de nodige afwisseling in een monotone alledag.

Omheiningen mogen wel een grens zijn, maar dan liefst een vriendelijke. Jammer, maar een uniforme haag in een gehele straat maakt geen bijzonder vriendelijke indruk. Een door de overheid of bouwvereniging gelijke monotone haag is hiervan een treffend voorbeeld.

Het als omheining bedoelde, moet nuttig maar kan tevens sierlijk zijn.

Afrastering en begroeiing van een tuin dient in harmonie te gaan. De haag doet mee als de tuin er goed bij staat.

Bekijkt men koopklare afrastering, dan vervalt men al vlug tot de in diverse kleuren, met kunststof ommantel-

de draad-soorten. Daarnaast de puntige houten schaarhagen, en om niet te vergeten het uitgebreide assortiment betonblokken welke men pleegt aan te duiden als sierbeton.

Een zelfbedachte en vervaardigde omheining geeft de maker vreugde. Bovendien geeft het zijn bezit, naast bescherming ook een individuele of aparte aanblik die zich van elk massa-product onderscheidt.

Als variant op een bekend spreekwoord kan men zeggen: "Bekijk de omheining, en men weet wie er woont of wie er achter zit"

ha.er.

EXCURSIE VAALS 21 april

Op zaterdag 21 april gaan we op excursie naar VAALS

De hele tocht duurt ca. 1½ uur en belooft heel interessant te worden.

We moeten om 10 uur in VAALS zijn en vertrekken vanaf het SUN-plein om half 10.00 uur met eigen vervoer.

Wie geen eigen vervoer heeft kan zich melden bij dhr. Verbunt tel. 317929 of bij Mevr. Nederpel tel. 313967.

TOT ZIENS OP 21 APRIL

H.A.J. Dortants
Eygelshovenerweg 25
6374 KB LANDGRAAF NL
Tel. 045-315315

BULLETIN

Oudheidkundig Cultuurhisto-
risch Genootschap Landgraaf

Juni 1990

nr. 2

6de Jaargang

Het JAARBOEK 1989 is verschenen.

De ruim 150 bladzijden van het Jaarboek 1989 bevatten wederom een grote verscheidenheid aan interessante artikelen.

De gehele inhoud van het JAARBOEK kunnen we hien natuurnlijk niet in z'n geheel behandelen. Wel kunnen we even vermelden dat er dit jaar bijzondere aandacht is besteed aan NIEUWENHAGEN en aan RIMBURG.

Van Nieuwenhagen is o.a. behandeld; het ontstaan van de parochie. Een interessant artikel van dhn. L'Ontye.

Van Rimbung is onder meer geschreven over de Romeinse weg en dan schrijft dhn. W. Beckens ook nog een artikel over de bevrijding van Rimbung. Verknijgbaan is het boek over ca. 14 dagen.

De juiste datum en bij wie het verknijgbaan is zal in het ENSU WEEÏGE bekend gemaakt worden.

De Redactie.

SECTIE DIALECT.

We zullen nu toch even moeten stoppen met het invullen van de " dialectvragenlijsten van de Nijmeegse Centrale voor dialect-en naamkunde van de Katholieke Universiteit Nijmegen."

Telkens, als we een lijst van 150 tot 200 vragen ingevuld en opgestuurd hadden, lag er na een paar dagen weer een vervolglyst in de bus.

In totaal hebben we nu al 557 (!) woorden, die met kerk en eredienst te maken hebben, in het Landgraafs dialect vertaald.

Nu moeten we ons weer even met ons eigen werk gaan bezig houden!

Er zijn heel wat aanvullingen op de "koelwoordenlijst binnengekomen. Te zijner tijd zal dat wel in boekvorm gegoten worden!

En laten we onze dicht-adertjes weer eens werken? Ook proza is gewenst. Iedereen maakt toch wel eens iets leuks of bijzonders mee!... Opschrijven dan en laat er ons allemaal van genieten..

Dat dat nit in 't Hoeëg- Hollensj, mar in 't plat mó't gebuëre, hoof ich joa nit ekstra d'r bi-j te zage en dat lüj, die zich bi-j ózze kloep wille melde, of óch ins e leuk sjtuksjke wille sjrieh-ve mit oape erm weëde ontvange, sjprik joa van-zelf!!

E.M.-C.

SECTIE ARCHEOLOGIE en CULTUUR

Onze sectie heeft op de bijeenkomst in april het onderwerp "cultuur" behandeld.

In mei werd het verloop van de Romeinse weg door de gemeente Landgraaf belicht. Hierover verschijnt ook een artikel in het jaarboek van onze vereniging.

In juni werden allerlei zaken doorgepraat en een aantal activiteiten gepland. De afgelopen maanden werden een aantal plaatsen waar grondverzet plaatsvond in de gaten gehouden i.v.m. mogelijke archeologische vondsten.

Graag zouden we zien, dat wat meer mensen onze sectie bijeenkomsten zouden bezoeken en ons komen helpen.

Er zijn nog een heleboel mooie dingen die gedaan moeten worden.

W.B.

SECTIE FOTO en FILM.

Het is zomer en een prachtige tijd om aan diverse onderwerpen, die wij van plan zijn te behandelen, te beginnen.

Wij vragen personen die willen meewerken om bij onze volgende bijeenkomst op maandag 2 juli aanwezig te willen zijn om diverse zaken te kunnen bespreken.

Dus fotograferen en filmers tot maandag 2 juli om 19.30 uur op Kempkensweg nr. 2.

C.V.

WOORDENBOEK VAN DE LIMBURGSE DIALECTEN EEN FLOP.

Het in 1989 verschenen boek behandelt de vakterminologieën rondom de mijnwerker.

Limburgse mijnwoorden zijn hierin "verhollandst" waardoor een Limburgs - Hollands buutreednerachtig taaltje onstaat.

Enkele voorbeelden; een krijtschraam trekken,
de krankenschijn hebben,
nommercontrole,
de pin derop zetten,
die met kraag en binde,
de kuil onder het huis,
kuilkleder,
kuilhemd,
kuilschoenen,
enz
enz.

Een aantal Nederlandse mijnbouwkundige trefwoorden zijn verkeerd gekozen, Verder zijn een aantal verklaringen van deze woorden foutief.

Jammer dat de drie samenstellers professoren, doktorandi niet meer informatie hebben ingewonnen.

Of het hier Limburgse mensen betreft waag ik te betwijfelen, laat staan of ze ooit in de mijn gewerkt hebben.

Het getuigd van weinig fijngevoeligheid t.o.v. de Limburgers om Limburgse woorden zó te interpreteren.

Dialectbeoefenaars, die vechten voor het behoud van het Limburgs dialect zullen dit met mij eens zijn.

W.B.

VAN HET BESTUUR.

1. In het vorige bulletin konden we met veel enthousiasme berichten dat er grote kans was dat het Landgraafse museum gevestigd kon worden in de MAVO Lichtenberg. Deze geestdrift moeten we nu echter beteugelen. Er heeft zich namelijk een nieuwe gegadigde gemeld voor dit gebouw, t.w. het Studie- en Adviescentrum uit Heerlen. Deze zitten nu al in/avonduren in dit gebouw, met een school voor volwassenenonderwijs. Met de steun van de Stichting Welzijn Landgraaf die daar ook een plaats willen hebben, bewerkten zij de gemeente, die van plan is daaraan toe te geven. / de

U begrijpt dat wij helemaal niet gelukkig zijn met deze ontwikkeling. We hebben het gemeentebestuur erop gewezen dat dan de laatste kans verdwijnt om in een bestaand gebouw in het centrum van Landgraaf een museum te vestigen. Landgraaf is een van de weinige Limburgse gemeenten (Er zijn er meer dan 30) die geen museum bezit. Andere gemeenten hebben allang ingezien dat zonder museum allerlei kostbaarheden uit het rijke gemeentelijk, kerkelijk, verenigings- en privaatbezit verdwijnen. Praat b.v. maar eens met een oudere gemeenteambtenaar en ga dan eens kijken wat er nog over is van de bezittingen die de vroegere gemeenten in hun gemeentehuizen bewaren.

Staat men nu het gebouw aan de Baronstraat af, dan zal men over enkele jaren gaan praten over nieuwbouw en dat kost heel wat meer. DAT NOEMT MEN KORTZICHTIG !!

Bovendien hebben wij erop gewezen dat er voor de avondschool nog een andere mogelijkheid is. Dat is de MAVO P en P, die ook binnenkort leeg zal zijn. Met enig geduld zal dit gebouw, dat een stuk duurder is, ongetwijfeld aan deze school kunnen toevallen.

Bovendien hebben wij erop gewezen dat er voor de avondschool nog een andere mogelijkheid is

Voor kortdurend financieel gewin, verkoopt de gemeente nu de krenten uit de pap. We herhalen, DAT IS KORTZICHTIG. We hopen dat het gemeentebestuur op zijn schreden terugkeert. Het laatste woord in deze is aan de gemeenteraad. De leden van deze Raad zullen nu duidelijk moeten uitspreken of Landgraaf een museum wil. Als zij besluiten het gebouw Lichtenberg aan de Avondschool af te staan, dan verwacht onze vereniging dat de gemeente zal zorgen voor huisvesting van het OGL. Dat hebben ze bij herhaling beloofd.

2. Het Bestuur heeft in de vorige ledenvergadering gepeild welke wensen er bij de leden leven met betrekking tot excur-

sies en lezingen in het komend najaar. Mede aan de hand van deze wensen, heeft het bestuur nu het volgende programma vastgesteld:

8 september 9 - 16 uur Excursie naar MAASTRICHT, zie aparte mededeling

-- oktober, lezing van de heer W.Dijkman, conservator van de gemeente Maastricht. Aan de hand van dia's geeft hij een beeld van de opgravingen in Maastricht, vooral in de Servaas

-- november, lezing van de heer Theo Kutsch, oud directeur van Schmetz'Naaldenfabriek in Herzogenrath en Kerkrade en initiatiefnemer van het herstel van Burg Rode in Herzogenrath. Hij is ook jarenlang voorzitter geweest van "Diesseits, Jenseits" een vereniging die veel aandacht besteedt aan de contacten over de grens heen.

W.Ringens

SJTËLT UCH INS VUËR

Sjtelt uch ins vuër
wie erg dat dat wuër:
e leëve mit gares ging kluër !
alles alling mar sjwat en wit
en alle griehs, wat doa tussje zit !

D'r hieëmel nit blauw,
de roeëze nit roeëd,
't graas nit greun,
dat wuër get wie doeëd.

Gee raos, gee lila,
gee gël, gee oranje...
't leëve wuër sjtroat-erm,
gans oane franje.

Sjtelt uch ins vuër
wie erg dat dat wuër,

Nuj klïjjer hovets te nit mieë te gèlle...
Sjwat en wit... 't wuër toch ummer 't selfde...
En moale...ging kluër óp dieh palet...
alling mar hootskoal en ink, sjwat óp wit...
Sjtelt uch ins vuër,
wie erg dat dat wuër.....

E.M.-C.

OEHT DE OUW DOEËS

Wat ich uch noeh vertel, is nog oeht d'r tied, wie de vrouwluij nog nit an de pil versjlaafd woare en e hoeshouwe va 10 kinger nog gans geweun woar. D'r Kuëb en 't friena houwe t'rs óch 10. D'r Kuëb wirket óp de Dútsje koel, doa góng heë te voot hin. Iër kant uch waal dinke, dat heë nit mennige sjtónnd van d'r daag heem woar. De kinger zogen 'm nit döks, die woare ofwaal nog nit óp, of alwer i ge bed, went d'r kuëb heem woar. Mar 't Triena woar e pospeëd van e vrommesj, dat woeët gans alling mit deë tróp jónge veëdig; Went 't nuëdig woar, da kroge ze ze mit d'r mattekloppe uvver de ribbe!...

Mar die kiër moeët 't Triena 't Zóndesnommedes noa zieng mam, die woar krank. D'r Kuëb moeët zich mar ins alling mit de pochte kriege. Zoeë gezag, zoeë gedoa. 't Triena klóm óp ziene fiets en goof zich óp weëg. Vur dat 't van d'r hof aaf woar, houw 't nog ing ganse litteneij roadsjleëg noa d'r Kuëb óbbaa gewórpe en de kinger gedruid mit d'r duivel en de hel went ze zich nit good sjikkete. D'r ganse tróp oamet óp, wie ze zich 't Triena endlich va óppen ruk koeëte bekiekke. 't Soaves, tussje daag en duuster koam 't wer noa heem. "En, Kuëb, wie hat 't gegange," woar 't ieësjte, wat 't vroaget. "Och, joa," zag d'r Kuëb, en heë kratset zich ins óp d'r kop. "Ze likge noeh i ge bed, mar deë verdommese roeë vrekkeling, deë hat mich get aan 't versjtank gedoa. Doa han ich mich d'r reem vur mótte aafdoeë. Deë hat zich giddes kieër geweerd, wie inne kréger, went ich dem noa d'r puus i wool dujje. Heë is noeh nog an 't keëke, wie e mager verke." 't Triena vool d'r mónk oape, klotset d'r Kuëb mit ganse groeëte oge aa en rennet de trap erópper. In tied va nieks woar 't wer ónge, mit d'r roeë ónger g'n erm, deë nog get helder brullet, es wfe heë al d'r ganse tied gedoa houw.... 't Triena sjuppet ins deep oam en doeh kroog d'r Kuëb ze d'r van langs: "Doeh dreij-doebbel-uëvergeholde eëzel, doeh hëërepeëd, hornoks, bis doeh da gans va God verloate, deë roeë is toch gaar nit va ós, Deë is toch van 't Fieng heij-neëve!!!" Kant iër uch vuërsjtelle, dat d'r Kuëb ing sjtónnd d'r noa nog verpazakt woar?.....

DE OLISLAAGER.

Eerst oli van 't gemoed, Die 't licht der vroomheid voed.

De olyfboom van het eeuwige leven,
 Heeft in den doodelyken druk
 Een schoonen oli uitgegeeven,
 Den lamp der zielen tot geluk;
 Op dat zyn vuur dien balsem drinke,
 En eeuwige voor Gods aanschyn blinke.

DE KAARSEMAAKER.

Verliest het minst, Om groote winst.

Terwyl het vuur de kaars verteert,
 Zo word het huis met licht vereerd;
 Dat was het deelwit in het maaken:
 ô Aardse mens van vlees en bloed,
 God wil het licht uit uw gemoed,
 Door 's lichaams sterven en verzaaken.

DE VLEESHOUWER.

Onbedacht, Slaat geen acht.

Het beest treed in zyn makkers bloed,
 En weet van schrikken noch van myden;
 Gelyk het onbedacht gemoed,
 Al sterft zyn naasten aan zyn zyde,
 En dat het ziet een kwaade vrucht,
 Noch geeft het zich niet op de vlucht.

DE PASTEIBAKKER.

Heden mooi, Morgen hooi.

De bruilofskost word vast bereid,
 Tot voedsel van de idelheid
 Doch morgen is de vreugd verdweenen;
 Maar had gy ooren aan t gemoel,
 Men weet een feest van eenwig goet,
 Daar nood de liefde Gods ons heenen.

RAMEN EN DEUREN VERHOGENHET "AANZICHT" VAN UW HUIS.

Een klein stukje land nabij het huis was vroeger reeds voldoende om in de eerste levensbehoefte te voorzien. Dit was de aanleiding tot het ontstaan van de z.g. straatdorpen zoals b.v. de Groenstraat, de Hereweg, de Lichtenberg, enz. De vruchtbare Limburgse bodem gaf de mogelijkheid de woningen (boerderijen) dicht naast elkaar te bouwen. Tegenwoordig bouwt men ook dicht naast elkaar. Nu echter om zoveel mogelijk woningen op een beperkte ruimte te bouwen. Vroeger waren het de groot-grondbezitters die hun hoeve buiten de kom bouwden om de transporten van en naar het land te verkleinen. Tegenwoordig plaatst men op kleinere kavels een "bungalow". In het ABN "optrekje" (klein buitenhuis) genoemd. Nu echter om het z.g. straatdorp of naast elkaar wonen te ontvluchten.

De huidige vorm van naast elkaar bouwen heeft naast de z.g. "Omheining" (vorig bulletin) ten gevolge dat men het huis toch een eigen gezicht tracht te geven. Nu echter in vorm, grote, kwaliteit of materiaal-soort van ramen en deuren. Iedereen heeft de neiging om zichzelf van de buitenwereld af te sluiten, echter zo dat het aangenaam overkomt of aandacht vraagt. Liefst ziet men dat het een beter aanzien heeft dan dat van de burens (eigenwaan)

Wie zijn vensters verwaarloosd, ziet de wereld grijs.

Ramen en deuren dienen, naast de functie die zij hebben, tevens als sierwerk om een bepaald cachet aan het gehele bouwwerk te geven. Bij de oude hoeven waren het de ramen en deuren die het aanzicht van een voorgevel bepaalden. De grote hoevepoort sloot het zicht op de binnenplaats af. Een open poort gaf een blik op de mestvaalt. En deze straalde op zijn beurt weer een zekere rijkdom uit. (Dit voor hen die op vrijersvoeten waren.)

Een trotse huiseigenaar toont, op zijn manier, aan eenieder het liefst een fraaie voorgevel. In de vakwerkwoningen is het raamwerk kunstig, als een sie-raad tussen de dwarsbalken aangebracht. Vooreerst dient het om het daglicht binnen te laten maar tevens om weer en wind buiten te houden. Soms zijn de fraai gevormde ramen zeer elegant aangebracht. De grote

hoevepoort is een hoofdstuk apart, soms met sierlijk hang en sluitwerk, met een kruisje boven de deursloot. Al de deuren, vensters en poorten geven een geborgenheid tegen de buitenwereld en tevens een verbinding tot de bureu.

Vensters zijn aanblikbepalend voor de huisgevel en geven een eigen aanzicht aan het voorfront. Het zijn de ogen van het huis. Fantasieloos of buiten verhouding aangebrachte vensters ontsieren een gevel. Soms ziet men wel eens zo'n storende gevel, dit is dan vaak een huis dat voorheen voor andere doeleinden gebouwd was. Hier moet men de oorzaak zoeken in de voor-geschiedenis. Veel van deze huizen werden voorheen bewoond door kleine nering doenden die in het (nu) te grote raam vlak naast de voordeur hun waren uitstalden. Deze kleine dorpswinkeltjes, opgeslokt door de groot-winkel bedrijven zijn soms nog herkenbaar aan de asymmetrische voorgevel.

De in kleine vakjes verdeelde vensters der oudere woningen moesten in vernieuwde stijl worden gewijzigd in meer glas. Het voorschrift hield in dat het glasoppervlak in verhouding diende te zijn met de ruimtelijke inhoud van het vertrek. De huidige warmteverliezen of isolatieberekeningen geven weer een ander beeld.

De kunstig bewerkte vakwerkvensters worden nu vervangen door gladde kunststof of hardhouten uitvoeringen met dubbele beglazing (thermopane). Het neemt niet weg dat her en der de nostalgie de toon aangeeft door het oude te imiteren met het aanbrengen van plastik of koperen plakstroken. De grote glasramen lijken dan weer kleine vakjes. Voor deze bewoner was het grote glasraam dus geen verbetering.

Onze voorouders hebben zeer zeker ook hun eigen gedachte gehad toen ze hun huizen van kleine venstertjes voorzagen. Natuurlijk heeft het glas zijn voorgangers gehad in de vorm van mica of gedroogde varkensblaas. Een hoeveelheid bloemen voor het raam moest het geheel een frisse en vriendelijke aanblik geven. Op de dag van vandaag vervangen door een aan mode onderhevig assortiment van glasgordijnen.

De in de loop der jaren verbeterde glasfabricage heeft ook de grote venster openingen in de bouwwereld gebracht. Tijdgebonden werden de dubbelvleugel ramen voorzien van verbeterd hang en sluitwerk plots de nieuwe trend. Boven de twee raamvleugels werd nog een z.g. bovenlicht (een dwarsliggend al dan niet te openen

raam) aangebracht. Hierdoor kreeg het uiterlijk plots iets van een T-kozijn of venster.

In de herenhuizen bleef men echter bij de kleine ruitjes in veelvoud bij elkaar. Als versteviging bracht men in de grote raamopening een hardstenen kruis aan als ondersteuning voor de bovenbouw. Deze bouwstijl is in het Limburgse bekend onder de Maaslandse Renaissance en kunnen we nog hier en daar bewonderen.

Na de fabricage van twee of meervleugelramen werd eveneens de methode van meer kleuren techniek toegepast b.v. het kozijn in de kleur wit en de raamvleugels groen of rood. Soms ook nog voorzien van vensterluiken in dezelfde kleuren. Later vervangen door houten (nu kunststof) rolhorren.

Met uitzondering voor een bepaalde gebeurtenis kreeg het huis en houtwerk in het voorjaar een gedegen verf-behandeling, dit zeer zeker voor de dorpskermis(bronk). De eventuele modekleuren voor het houtwerk waren in die jaren geen uitzondering. Al met al lag tijdens de kermis, ook meestal processiezondag, het dorp er fris en uitnodigend bij.

De boerenhoeve-poort moet men als een wezenlijk element zien van een Limburgse gesloten hoeve. Liep of loopt men (voorzover nog aanwezig) door de dorpstraat van elk willekeurig dorp dan is elke poort verschillend in schoonheid of kleur. Smaakvol als een sierstuk voor de hoeve en als symbool voor de gastvrijheid. Iedereen die door de poort, veelal nog beslagen met een kruisje boven de klopper, de binnenplaats bekijkt, wordt verrast door een hoeveelheid deuren en kleine raampjes. De hele of halve deuren verbergen voor de niet agrariër de meest reukvolle geheimen. De stallen rond de mestvaalt gelegen zijn veelal voorzien van een onder- en een bovendeur welke laatste meestal open staat om de benodigde frisse lucht in de stallen toe te laten.

Bekijken we de voordeuren van de betere woningen, dan geven deze soms blijk van vakmanschap van de maker en zijn prijsbepalend voor een sierlijk en kundig werkstuk. Een fraaie huisdeur is het visitekaartje voor elke woning. We verliezen de markante en bijzondere aanblik van de woning als we een serie van dezelfde voordeuren aanbrengen. De veelsoortigheid in deuren geven aan de evenzovele verschillende wensen der huisbezitters die achter of met deze deur hun hebben en houden trachten te beschermen. Immers door

de voordeur werden de kinderen ten doop gebracht, en de overledenen naar hun laatste rustplaats. Sommige z.g. deftige deuren, soms gevat in een hardstenen en behouwen omlijsting geven aan wie de bewoner is of moet zijn geweest. Men ziet de speciale wens van de huisheer en wat achter de deur te verwachten is.

Een gedegen schilder behandelt de voor- en de binnenkant van de WC deur met de meeste zorg omdat deze het langste en beste bekeken worden.

Natuurlijk had men een eenvoudiger en beter te onderhouden deur kunnen aanbrengen, maar had het gebouw dan ook zo'n sierlijk uiterlijk weergegeven? Als voorbeeld; de aandacht welke de nieuwe deuren van de St. Servaas te Maastricht kregen.

Dat zich in de naoorlogse woningbouw, via woningver. of architect, veel heeft veranderd ziet men ook aan de voordeur. Alles moet groter, sterieler en economischer gemaakt worden. Dit heeft tot gevolg een universeel gezicht in een wijk. Ramen en deuren zijn uniform. De bewoners maken nu zelf wel uit welk verschil er mag zijn. Aan de vriendelijkheid van deur en venster is dit niet meer waarneembaar. Wel economisch ja, maar een stukje volkskultuur gaat verloren.

Worden bij gelegenheid rijtjeshuizen aan de bewoners verkocht, dan begint de renovatie bij de voordeur. (Lauradorp)

Kijk om U heen. Naast de omheining zijn de woningen in ons dorp niet alleen voor de toerist het bewonderen waard.

ha.er.

UIT DE GESCHIEDENIS VAN DE HEERLIJKHEID
SCHAESBERG.

- 1472 Dood van Frederik van Schaesberg.
Zijn zoon Willem volgt hem op.
- 1529 Joris van Schaesberg.
- 1554 Het riddergoed Strijthagen komt door erfenis
in het bezit van de Heren van Schaesberg.
- 1562 Joris van Schaesberg sterft en wordt in de
kerk van Heerlen begraven. Zijn opvolger
is Johan van Schaesberg.
- 1563 Johan en zijn broer Willem delen de erfenis.
Johan behoudt het kasteel, de hoeve "In 't
Leen" en de molen van Schandelen.
Willem krijgt o.a. het huis en de hoeve
Strijthagen, hoeve "Dentgenbach" bij Kaal-
heide en hoeve "de Kakert".
- 1571 Johan bouwt een nieuw kasteel
- 1579 Frederik van Schaesberg.
- 1594 Willem van Schaesberg, ridder van de Duitse orde
en stadhouder van Beekevoort, strijdt mee
tegen de Turken bij Wenen.
- 1718 Het riddergoed Schaesberg wordt tot heerlijk-
heid verheven en vergroot met de dorpen
Scheidt en Palemig. Dood van Frederik. Hij
wordt opgevolgd door zijn zoon Johan Frederik.
- 1637 Johan Frederik en zijn vrouw Ferdinanda van
Wachtendonck stichten het Leenderkapelletje.
- 1650 Johan Frederik bouwt de grote hoeve voor het
kasteel.
- 1659 Het adellijk huis Lichtenberg bij Maastricht
komt in het bezit van de Heren van Schaesberg.
- 1661 De verdeling van het land van Overmaas tussen
Spanje en de Staten. Schaesberg blijft Spaans
gebied.

- 1671 Dood van Johan Frederik. Hij schenkt 1900 rijksdaalders voor de bouw van de parochiekerk van Schaesberg.
- 1688 De Heer van Schaesberg sticht een kapel, toegewijd aan de H.Barbara, te Palemig.
- 1699 De kerk te Schaesberg wordt voltooid onder Frederik Sigismund Theodoor van Schaesberg, domheer te Luik. Hij liet in 1700 naast de kerk een pastorie bouwen.
- 1733 Dood van Graaf Frederik Sigismund Theodoor, de laatste bewoner van het kasteel. Begraven onder de kerk in de grafkelder.
- 1812 Jozef Frans Anton Arnold wordt bij-gezet in grafkelder.
- 1862 Maria van Schaesberg overleden en in Schaesberg bijgezet.
- 1982 De nu 81 jarige tante Maria van de huidige Graaf Heino van Schaesberg wist te vertellen dat het kleine meisje bijgezet in de grafkelder een zusje was van haar vader. De moeder van het in 1857 geboren kind schijnt bij de bevalling te zijn overleden. Tijdens een reis van Tannheim naar Krickenbeck is de kleine met name Maria van Schaesberg in Stuttgart overleden in 1862, men meende te weten dat ze ziekelijk was. Doorreizende heeft men toen geprobeerd het kind in de grafkelder van de familie in de kerk van Hinsbeck bij te zetten, doch een verbouwing aan de kerk verhinderde de toegang tot de grafkelder zodat men toen is uitgeweken naar de grafkelder van de parochie kerk te Schaesberg.

IN DE BLEUENDE HEI

De hei ligt schtil, de hei ligt wiet. De beie soeme, de hommels bromme en vlege op de violette blumpkes; 't is werm, 't is werm. Blauw en hoeëg is der hiemel geschpanne booeve de eeëd. De krielks zinge onger de heischtruuk wie fiene triangele. Me huurt nieks es gesoem van beie en hommels, die ronk vlege baove de blumpkes en zich naovlege en schpiele in de loch en da gont zitte en der hoenig zoee en dan wer wegvlege, en dan kroope de hommels nao de eeëd in, woe ze hun nester hant en de beie in de kare.

Wie inne miserere klink der zang van de gaelgeutsch ummer en ummer op nui; hei zit ing en dao zit ing. Me zuet ze nit; ze zitte in de schtruukskes en ze zinge omdat 't zoee werm is, es wen ze 't te werm heie en zich beklaagde.

Ee klee brieske kumt noen en dan; dat is plezerig, mar 't is mar 'n ogenblikke en alles weeët wer onbewaegelijk schtil. 't Is waor, 't is heet, uuveral de blauwe loch, en de huuvelds ligke glad en schoen mit hei bedek, zoe wiet es me zie kan. Van tiet tot tiet kumt 'n krooe aagevlaoge, schwat oetere geschpreid in de loch, en wen ze mich zuut ligke, vluugt ze gauwer doer en kwaakt ze hei, dat 't schalt langs de huuvelds in de dennebusche. Tussche de hei zitte de scharlute, ze zitte verborge. Dan gont ze op, langzaam nao de huugte en klage schtil in de loch. Et is enne troerzang. Dan valle ze wer neer op 'n anger plaatsch in de hei en zoee gont ze wieër en wieër. Wohin? Wohin?

Frans Erens

BULLETIN

Oudheidkundig Cultuurhisto-
risch Genootschap Landgraaf

September 1990

nr. 3

6de Jaargang

LEZING over OPGRAVINGEN in MAASTRICHT door Drs. W. DIJKMAN.

OP MAANDAG 24 SEPTEMBER 1990 20 UUR IN HET ZAAJTJE
VAN CAFÉ HOEFVELD BIJ DE SPORTHAL, BELVAUER,
NIEUWENHAGEN.

Toen de Romeinen in het begin van onze jaartelling in onze streken kwamen, legden zij grote heirwegen aan, waarover zij hun legers en goederen snel konden verplaatsen. Zo'n weg liep van Keulen naar de Noordzee en verder naar Engeland. Deze weg moest natuurlijk vele rivieren en riviértjes oversteken b.v. in Rimburch de Worm. Daarbij waren ook brede rivieren als de Maas. Nu was daar een plaats, waar de rivier rustig stroomde en niet al te diep was. Op die plaats bouwden de Romeinen een stenen brug en bij die brug ontwikkelde zich een kleine vesting. Eerst zullen de Romeinen daar wel wat soldaten ter beveiliging van de brug hebben achtergelaten en reizigers zullen een pleisterplaats gevonden hebben bij deze oversteek van de Maas = Mosa Trajectum = Maastricht. Zo groeit een klein castellum, niet erg groot, maar toch al met eigen thermen (badhuis) en tempel, op de plaats waar tegenwoordig de Onze Lieve Vrouw ligt. In de vierde eeuw vlucht de bisschop van Tongeren een eenvoudige monnik, Servatius, naar Maastricht, dat tot in de 8ste eeuw bisschopstad zal zijn. Servatius, een heilig man, sterft omstreeks 384 en wordt zoals dat bij de Romeinen gebruikelijk was, begraven buiten het Castellum langs de grote weg. In Maastricht bevond deze begraafplaats zich op de plaats waar nu het Vrijthof is. Het aantal mensen dat zijn graf bezocht, werd alsmaar groter. Men

kan zich voorstellen dat men daar een kapelletje boven zijn graf bouwt. In de Middeleeuwen zwelt de stroom bezoekers aan, er komen duizenden en nog eens duizenden pelgrims. Bij de Middeleeuwers leefde immers heel sterk het geloof in de verrijzenis van het lichaam. En als het lichaam van de eenvoudige gelovige al een tempel van God is, hoeveel te meer moest het lichaam van de Heiligen dan niet bewaard en vereerd worden. Zo ontstond boven 't graf van Servatius de basiliek van Sint Servaas. Over dat stuk geschiedenis van Maastricht gaat de lezing van Drs. Dijkman. Hij is Archeoloog bij de gemeente Maastricht, zodat hij zelf meegewerkt heeft aan opgravingen bij de Maas en in de Servaas. Hij zal er niet alleen over vertellen, maar hij zal ook met dia's laten zien hoe de archeoloog te werk gaat.

HET BELOOFT EEN HEEL APARTE LEZING TE WORDEN.

W.R.

VAN HET BESTUUR

Over de huisvesting van onze vereniging is nog niets definitiefs te melden. Op het ogenblik onderhandelen we met de Stichting Welzijn Landgraaf over het huren van een deel van het Wijkcentrum de Kleikoel. We zullen nog even geduld moeten hebben. Hopenlijk kunnen we per 1 oktober over een eigen home beschikken. Dat zal dan geen museum worden. Dat kunnen we voorlopig vergeten. Wel kan het een veilige bewaarplaats voor kostbaarheden uit Landgraaf worden. Let wel, met kostbaarheden bedoelen we niet dure dingen maar wel voorwerpen, die vertellen over de rijke historie van Landgraaf. En vanuit die bewaarplaats kunnen we dan tentoonstellingen inrichten, die we op meerdere plaatsen in de gemeente kunnen houden. Je kunt dan spreken over een mobiel museum. Ik hoop dat 't Bestuur en de Secties deze plannen in 't volgend bulletin kunnen uitwerken.

Op maandag 26 november zal de heer Theo Kutsch spreken over Herzogenrath. Tot 1816 was Herzogenrath verbonden met het land van Rode. Door handig manoevreren wisten de Pruisen toen Herzogenrath, Merksteine en nog een paar dorpjes Pruisisch te maken. Daarvoor was dit gebied, evenals onze streek Oostenrijks geweest en bestuurd vanuit Brussel. De heer Kutsch is jarenlang voorzitter geweest van "Diesseits, Jenseits", een vereniging, die goede contacten bevordert tussen de bevolking aan beide kanten van de grens.

DEZE LEZING VINDT OOK PLAATS IN HET CAFÉ BIJ SPORTELHOEFVELD AAN DE BELVAUER IN NIEUWENHAGEN.

W.R.

EXCURSIE MAASTRICHT

Op zaterdag 8 september toog een groep van ongeveer 50 leden naar Maastricht. Eerst werd een bezoek gebracht aan de Jezuitengrot in Kanne, bijzonder interessant. Begeleid door twee voortreffelijke gidsen sjouwden we 1½ uur lang door de koude gangen langs beelden, schilderijen en monumenten uit vele culturen. PRACHTIG !

Vervolgens reed de bus naar 't O.L.Vrouweplein. De kerk was niet goed te bezichtigen i.v.m. een trouwmis. Net toen wij aankwamen arriveerde het bruidje. Het bezoek aan de O.L.Vrouw kon dan ook maar kort duren. Maar buiten was op deze zaterdag Maastricht gevuld met duizenden bezoekers, zodat er een gezellige drukte was, waar iedereen zich een paar uur best vermaakte. Minder prettig verliep het bezoek aan de Servaas, waar we ondanks reservering niet binnen mochten en genoeg moesten nemen met de Schatkamer.

W.R.

OUDE MUURRESTEN AANGETROFFEN IN RIMBURG

Bij het uitschachten van grond achter de woning van de familie W. stootten de jongens Michel Peters en Mark Pötter op een grote hoeveelheid stenen. Toen iets dieper een muurwerk vrij kwam waarschuwden zij de heer J. Spierts uit Rimborg, die op zijn beurt ondergetekende W. Beckers in kennis stelde. Samen hebben we op woensdag 11 juli '90 de restanten van het bouwwerk onderzocht.

De losse stenen waren vermoedelijk afkomstig van het bovendeel van een eronder liggend muurwerk, maar door de een of andere oorzaak omgevallen. De stenen bestonden hoofdzakelijk uit rolstenen met afmetingen niet groter dan 15 x 10 x 5 cm. Deze stenen werden hier vroeger veelvuldig aan de oppervlakte aange- troffen.

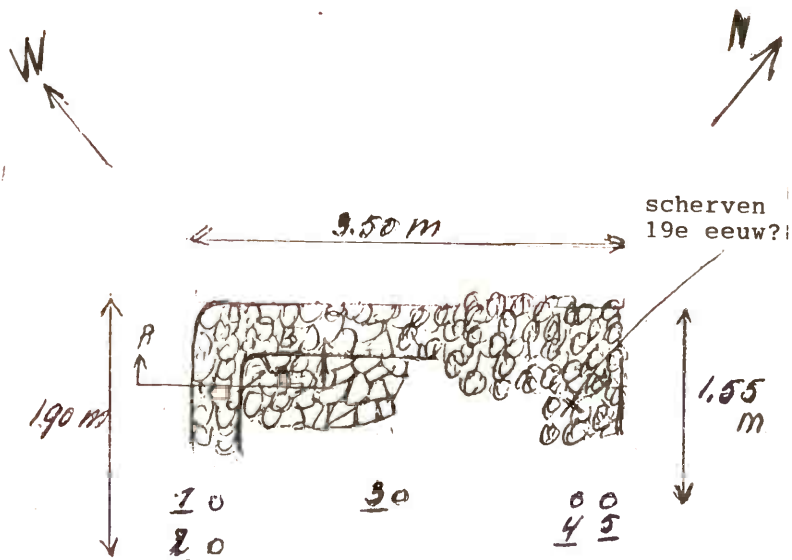
Op 80 cm beneden het maaiveld kwam een 30 cm breed muurwerk vrij bestaande uit rolstenen en kalkspecie. Op 100 cm diepte werd aan de binnenzijde van de muur een vloer zichtbaar uit platte stenen en daartussen mortel. De muurresten zetten zich voort tot op een diepte van 125 cm.

Gezien de hardheid van de specie leek het bouwwerk niet uit de Romeinse tijd te stammen

Aan de zuidzijde van het object werden tussen de los- liggende stenen een tiental aardewerkscherven aange- troffen. Laat Middeleeuws gedraaid en geglazuurd. Misschien een aanwijzing omtrent de ouderdom van het object.

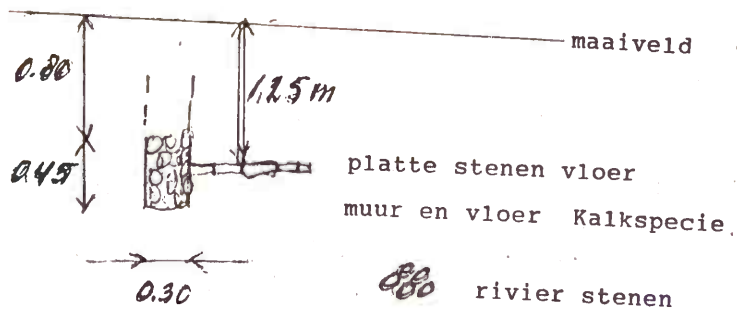
Hoever het fundament zich in westelijke richting voortzette was nog niet duidelijk. Ik heb nog een aantal boringen verricht met een handboor van 1.25 meter. Bij een aantal boringen stuitte ik hierbij op weerstand

Opmerkelijk was de grote hoeveelheid ijzeroxyde, die in de omringende klei te zien was. Het leek zelfs alsof iemand hier ooit spijkers had rondgestrooid.

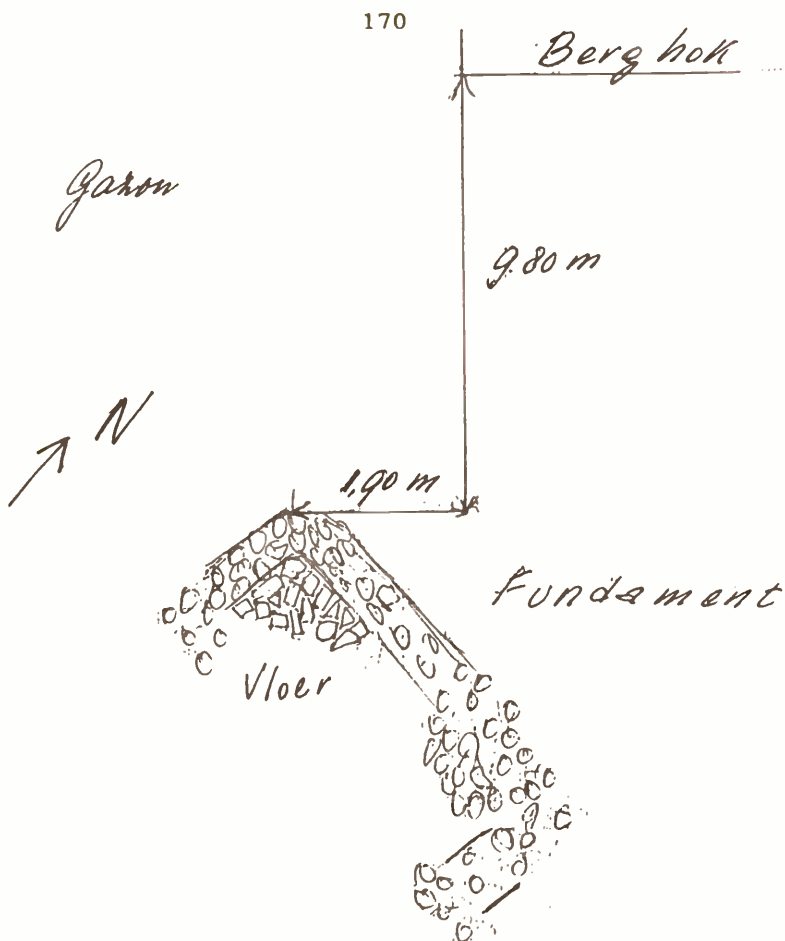

Boorgaten:

- 1 diepte 55 cm steen
- 2 diepte 50 cm steen
- 3 diepte 100 cm steen
- 4 diepte 125 cm klei
- 5 diepte 125 cm klei

doorsnede A-B.

Ondergetekende heeft de twee jongens verzocht het fundament verder te laten zitten. Daarvoor hebben zij een aantal wijzigingen moeten aanbrengen om de vijver te realiseren, die er niet minder mooi om is geworden.

Misschien wordt later bij een uitgebreider onderzoek duidelijk waartoe het bouwwerk gediend heeft en in welke tijd we het moeten plaatsen.

W.B.

Sektie Monumenten en Foto-film.

Onze avonden zijn de laatste tijd niet zo goed bezocht, dat komt waarschijnlijk omdat het Sektie-nieuws in het laatste Bulletin is geschreven onder de titel Foto-film en onze leden dachten; "Geen monumenten bijeenkomsten deze zomer en met Foto-film hebben we niets te maken". Dit is niet waar. Alles waar momenteel foto's of dia's van gemaakt worden valt onder de Sektie Monumenten.

Er is begonnen met het maken van enkele foto's van de Kakertshof want daar zijn ze begonnen met deze hof om te bouwen tot wooneenheden en we zijn gestart met het maken van dia's van bijzondere bomen in Landgraaf. Deze bomen worden uitgezocht en beschreven door dhr. van Dijck. We willen hiervan later een boekje samenstellen en een lezing met dia's. Ook willen we een serie filmpjes maken van ca. 10 minuten over Landgraaf zo'n soort; "Ontdek je plekje" Hiervoor hebben we hulp nodig van personen die ons attent maken op b.v. bijzondere plekjes en enkele details van (ook weer b.v.) zoals; deurkloppers, gevelversieringen, enz. De volgende bijeenkomst zullen we het daar eens over hebben en hierbij kan iedereen ons helpen.

Verder zoeken we personen die ons willen helpen met het administratiewerk wat bij het maken van dia's behoort zoals het nummeren, noteren van de onderwerpen, het inramen van de opnamen enz. Er is veel te doen en daar hebben we toch graag wat hulp bij. Wie wil en kan ons helpen. Ook diegene die alleen maar belangstelling heeft is welkom.

Kom eens naar onze bijeenkomst de 1ste maandag van de maand. We beginnen om 19.30 en we blijven voorlopig nog op de Kempkensweg nr.2.

DUS TOT MAANDAG 1 OKTOBER.

DE SUKERBAKKER.

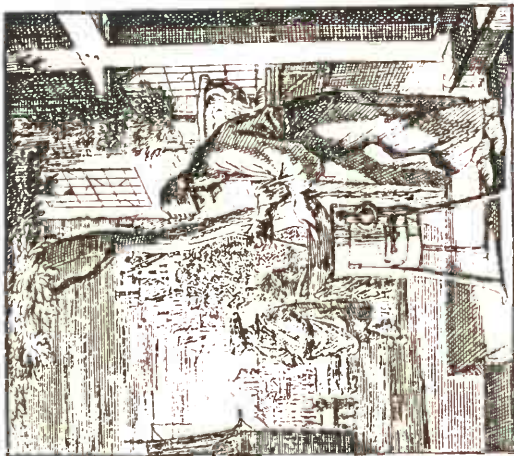
In Christus bloed Lag god'lyk zoet.

Die 't wrange zuur wil overwinnen,
Moet met sterkwater niet beginnen,
Maar suiker is het rechte zwaard:
ô God! hoe hebt gy 't zuure leven
Uw hoogste zoetheid ingegeeven,
En zo den grooten val herbaard.

DE APOTHEKER.

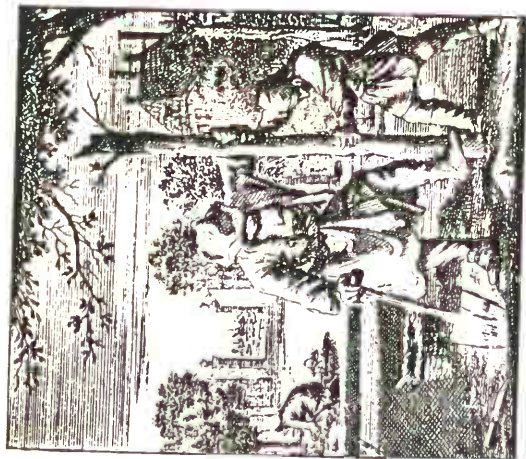
De drank van Christus bloed Is kost'lyk voor 't gemoed.

Gelyk het huis der artsony
Voor 's lichaams kwaal en krankheid zy,
Zo is, voor al die heil begeeren,
Terwyl hun 't leed der ziele kwelt,
Een winkel ryk'lyk toegesteld,
Die word genoemd het Woord des Heeren.

DE HOVENIER.

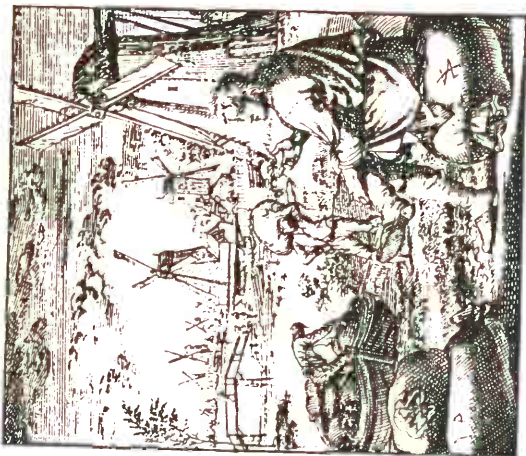
De rechte gaarde is niet op aarde.

Het hof is van den mens bemind,
Die daar zyn lust en uitvlucht vind;
Doch in het fleurje moet hy scheiden:
Hy is dan welbedacht en wys,
Die zaait en plant in 't parady's,
Daar 't leven eeuwig zal vermeiden.

DE MOLENAAR.

De hemel geeft, Wie vangt die heeft.

Staat iemants molen wol gedraaid,
Zyn wieken worden wel bewaaid,
En 't werk van nooddrift word bedreeven.
Wie deeld er aan genade mls,
Die toegekeerd van herten is,
Naar 't eeuwig onophoud'lyk geoven.

SEKTIE DIALEKT

Na een onmogelijk lange zomervakantie van 3 maanden valt het moeilijk om de draad weer op te vatten. Het is net als een te lange schoolvakantie, dan hebben de kinderen ook een hele poos nodig om er weer "in" te komen. Van mij mag die vakantietijd gerust gehalveerd worden; maar wie ben ik? Laten we in ieder geval de lange winteravonden gebruiken om een sportje hoger op de dialektladder te klimmen. Heeft iedereen zijn vakantie-reisverhaal klaar?. Daar willen we dan op de volgende bijeenkomst graag van genieten! Laten we ons ook eens in de typisch-Landgraafse dialektwoorden verdiepen. Dat papier en die pen zouden altijd klaar moeten liggen en dan meteen opschrijven, wat ons te binnen schiet doen?

Ook alle hulp van buitenaf is ons welkom.

D'r haan wool noa de kirmes goa
 De pöl wool mit goa.
 Doa kriet d'r haan zich inne bessemsjtek
 En sjleet de pöl op d'r bek.
 De pöl die gong 't zage:
 D'r haan hat mich gesjlaage.
 Woa is d'r haan?
 Hinger 't bakkes, kukekekuu!

Doa zoot ee epke op ut trepke
 Beij de oema aan de deur
 Ut hoaw ee luksjke in ut ruksjke
 En ut koet nit der veur.

BOMEN EN STRUIKEN IN HET LANDSCHAP

Veel woningen worden door de bewoners (eigenaars) opgesierd door het planten van bomen en/of struiken voor, achter of rondom het huis. In folders bestemd voor toeristen schermt de natuurvriendelijke gemeenschap (gemeente) trots met het aanwezige groen of het lommerrijke landschap of met beiden. Dit geeft dus wel aan dat boom en bos toonaangevend zijn in ons landschap.

Het verschil tussen een boom en een struik is niet in twee woorden verteld dus neem ik maar aan dat eenieder het verschil wel ziet.

Geplant worden ze b.v. voor hun vruchten, hun bloemen, hun kleur, voor het maken van bouw materiaal of meubilair, voor omheining of voor brandhout.

Ze bieden een bescherming tegen bodemerose en dienen als begroeiing van de graften in de landerijen en we denken aan woonplaatsen van onze gevleugelde vrienden. Ook worden bomen geplant ter gelegenheid van bepaalde gebeurtenissen, als herinnering of dank. Verder plant men ze als aankleding van pleinen en het maken van lanen.

Met het planten van de z.g. "Argus" boom (*Vitae Argus Wounvi*) wil b.v. het I.V.N. onder de aandacht brengen dat onze bestuurders het in ons dorp aanwezige groen dienen te onderhouden cq beschermen. Ter restauratie van oude gebouwen worden, met of zonder gelden van monumentenzorg, grote bedragen uitgegeven tot instandhouding. Dat oude bomen of bospartijen ook monumenten zijn wordt maar al te vlug over 't hoofd gezien. De "Juliana gedachtenisboom (ingang sporthal Baneberg) of de dorpslinden (Heigank) vielen aan uitbreidingsplannen ten offer en indien men de berichten mag geloven zullen gehele bosgedeelten ten onder gaan aan modernisering. Bomen zijn, evenals oude gebouwen, getuigen van een vroegere levensgemeenschap.

Alles uit het verleden behouden is uiteraard onmogelijk, maar laten we het wel met een "argus"-blik bekijken. Naast een modern bouwwerk van alle gemakken enz. voorzien is iets wat door de ouderdom is getekend en goed bewaard gebleven, voor de tourist aantrekkelijk en bewonderenswaardig.

Wie ziet niet met genoegen op naar een bloeiende

Vlier, Meidoorn of fruitboom? Na een koude winterperiode maken we maar wat graag een bloesemtocht langs bloeiende boomgaarden welke door diverse organisatie's (VVV, ANWB, enz) worden aanbevolen. De lente verandert in een korte tijdspanne alle kale takken in een bloeiende massa. Naast het frisse geuren van de bloesem heeft dit menig dichter of componist aangezet tot lyrische verzen. De uit het winterkwartier terug gekeerde vogels hebben hun stek wederom ingenomen, terwijl het bijenvolk met hoorbaar gezoem de een na de andere bloem met een bezoek vereert. Ongemerkt doen ze voor ons hun vruchtbaar werk en keren huiswaarts met honing en stuifmeel tot genoeg van de imker. Onze voorouders deden er verstandig aan om bij hun woonhuis (boerenhofstede) een z.g. "huisweide" aan te leggen en soms als bescherming van de voorgevel een Leipeerboom te plaatsen. Thans worden de betonfacaden modern beschilderd en/of van grafitie voorzien. De "huisweiden" met hun thans vergeten fruitsoorten welke naast direct gegeten, of bewaard of gedroogd of tot stroop verwerkt. Zelfs de schaduw werd gebruikt door het vee als een rustplaats in een warme zomer. Tussen de bomen werd een draad gespannen om de wekelijkse was te drogen terwijl het gras werd gebruikt om de was te bleken. Ook gebeurde het dat een huisweide welwillend ter beschikking gesteld werd voor het organiseren van een "weidefeest". Dit meestal met een financieel doel waarvoor de organisatie zich geroepen voelde. (Parochie of Muziekvereniging) Buiten de weidefeesten had bijna iedere wijk of gehucht zijn "trefpunt voor de jeugdigen". Meestal, zonder een vaste regel, was dit nabij een boom of wegwijk op de hoek van de straat. De nieuwtjes kwamen hier het eerst ter sprake en de ondeugende spelletjes werden er op touw gezet. Velen onder ons herinneren zich nog de bewuste boom of plaats die als verzamelpunt diende.

Soms ook staan twee gedenktekens samen in het veld b.v. een oude Linde met daaronder een veldkruis. Zijn beiden geen waardig monument en sieraad in ons landschap? (Scherpenseelermolenweg). Indien beiden konden vertellen, welke interessante maar ook welke treurige verhalen zouden we dan moeten aanhoren.

Is het kruis niet de Roomse vervanger voor de rechtspraak onder de Lindeboom of de wegwijzer bij

de kruisende veldwegen.

In de folklore speelt de boom eveneens een grote rol, b.v. schutters onder de schietboom. Nabij de Hoeve en vroegere café "Speck" in de Groenstraat is nog een "Schietboom" in een boom langs de weg bevestigd. Een overblijfsel van de Schutters-Broederschap "St. Sebastianus" uit Eygelshoven. Bij het periodieke prijsschieten hadden de schutters het doelwit juist tegenover het café zodat het een en ander samen kon gaan. Er werd praktisch vanaf de straat geschoten.

Het zijn eveneens de Schutters die door middel van een boom aangeven waar de nieuwe schutterskoning is gehuisvest.

De Mei-jongens doen dit bij de woning van de gekozen "Mei-koningin" met de Mei-den. Het traditionele stelen van de mei-den behoort bij het gehele spel. Uit het voorgaande valt op te maken dat de boom ongemerkt toch met ons hele doen en laten iets uitstaande heeft.

Vanaf de wieg (uit twijgen) tot de doodskist (planken). In de tussenliggende tijd maken we dankbaar gebruik van de diverse houtsoorten (meubilair), al zal bij het vellen van een boom of het rooien van struiken een stuk leven verloren gaan.

Het zijn de vogels die in de bomen nestelen omdat hier het nodige voedsel, in de vorm van kevers of dergelijke te vinden is. Voor het grotere wild is het struikgewas een ideale schuilplaats, terwijl de vlinders beiden bezoeken.

Met iedere boom of struik die verdwijnt zonder vervanging zal een deel der dieren het leven ontnomen worden. Een klimrek vervangt wel de boom voor de jeugd, maar meikevers komen er niet in voor.

Ongeacht dat we leven in een tijd dat men nuchter en rationeel dient te werken, blijkt dat de natuurlijke bescherming van het landschap door onze voorouders aangelegd niet nutteloos was. Nu de waarde-loze obstakels, in de vorm van begroeide graften, door de moderne ploegmethoden zijn verwijderd, blijkt de bodemerosie de kop op te steken. Hieruit mag men concluderen dat de bomen en struiken hun dienst deden als natuurlijke bescherming, ongeacht de verfraaiing van het landschap.

Plant men in de tegenwoordige tijd nieuwe bomen dan kijkt men veelal naar een soort welke zo min mogelijk onderhoud of in het najaar blader afval geeft. Dientengevolge ziet men de meestuiteenlopende coniferen soorten die de inheemse blader bomen of struiken naar de achtergrond verdrukken.

In het huidige milieu-tijdperk wordt het groen in het landschap met grote letters geschreven en overal als noodzakelijk aanbevolen.

Milieu-bewust waren ook alle programma's der gemeenteraads kandidaten of groeperingen.

Dus.....als belofte ook schuld maakt, dan blijft het Eikenbos ongeschonden.

Of wordt het toch een verbindingsweg met "De Bies"?

De artikeltjes in de bulletins over omheining, deuren en ramen, of bomen en struiken zijn geen hoogstandjes. Laat ze echter dienen om de meer bekenden op een of ander gebied te bewegen hun wetenschap aan anderen door te geven.

Zij die geen onderwerp weten, vrage het aan de redactie.

ha.er.

Went gidderinne wus,
wat gidderinne zeët
aan gidderinne,
uëver gidderinne,
dan zów nieëmes mieë
kalle mit ieëmes.

JEZUÏTENBERG

Op zaterdag 6 september hield de Heemkundevereniging haar najaarsexcursie naar Maastricht.

Jammer genoeg konden enkele activiteiten buiten de schuld van degene, die dit georganiseerd hadden niet doorgaan.

De plus minus 50 deelnemers(sters) zijn toch, naar mijn mening, aan hun trekken gekomen.

Hoogtepunt van deze dag vormde het bezoek aan de Jezuitenbergr. Even buiten Maastricht gelegen, vlakbij de grens met België, richting Canne. De ontginning van deze groeve, die deel uitmaakt van de Fallenbergr-groeve in de Cannerbergr vond plaats tussen 1704 en 1880, toen de mergel gebruikt werd als bouwsteen. Dank zij de paters Jezuiten bevindt zich in het gangenstelsel een van de mooiste bewerkte kalksteengroeve ter wereld.

Tussen 1860 en 1960 trokken de scholastieken en theologanten van de Jezuitenorde op hun vrije woensdagmiddag de groeve in om er o.a. ontspanning te zoeken na hun studie. Naast de vele interessante studies en publikaties, die door hen werden uitgevoerd, maakten zij er platte-gronden en talloze tekeningen in houtskool en in kleur. Verder hakten zij een groot aantal reliëfs en beelden in de mergelwand.

Gevleugelde stieren, het Alhambra compleet met fontein, vijver en een groot karpel met spreuken, Christus na Boeddha, het hoofd van Ramses, een compleet kerkinterieur, olifant, mosasaurus, talloze uitbeeldingen uit sprookjes, het wapen van de Habsburgers, enz. enz.

Het schilderwerk werd uitgevoerd met een soort glaswaterverf. Ook bevindt er zich een werkplaats met gereedschappen van vroeger om de mergelblokken uit te zagen. Verder is er een ruimte waarin vitrines met fossielen. In een aantal uitgehouwen nissen stonden "stroop"dozen waarin persoonlijke zaken beschermd tegen vocht bewaard werden. Want de luchtvochtigheid is ongeveer 90 tot 98%. De temperatuur bedraagt circa 8 gr.C. De voorbije zomer was dit hoger waardoor het aantal vleermuizen dat zich in de groeve pleegt op te houden terugliep van 30 naar 13 exemplaren.

ALGEMEEN

De kalk in de groeve is zachter dan op andere plaatsen in Limburg b.v. Sibbe.

Voor 1m³ mergel moet men thans plus minus f.1500,-- neertellen. De diepte van de groeve bedraagt 35 m en het gangenstelsel is 18 km lang. In 1904 werd in d e groeve veel door concurrenten vernield. Door het graven van het Albertkanaal is de grondwater-spiegel 9 meter gedaald. In 1969 zijn de Jezuïten naar Amsterdam vertrokken en werd de groeve eigendom van een stichting. Vijf gidsen staan ter beschikking om geselecteerde gezelschappen rond te leiden

TERZIJDE

De buurman van de groeve vormt een onderdeel van de Navo strijdkrachten. De zware deuren aan de ingang doen niets goeds omtrent de inhoud van het depot vermoeden. Volgens informatie bevindt zich hier ook een radarstation, die o.a. verbinding hebben met de Awacs vliegtuigen. Een grote intrekkende ventilator moet voor de nodige luchtverversing zorgen. Boven op de berg worden druiven geteeld waarvan wijn gemaakt wordt.

W.B.

BULLETIN

Oudheidkundig Cultuurhisto-
risch Genootschap Landgraaf

December 1990

nr. 4

6de Jaargang.

INBINDEN LAATSTE DRIE JAARGANGEN VAN HET BULLETIN

=====

Dit is het laatste nummer van de zesde jaargang. Het laatste nummer van ons Bulletin is het nog lang niet we zijn pas aan het begin. Maar het wil wel zeggen dat 6 jaargangen zo ongeveer 400 bladzijden tekst is. Weliswaar in pakjes van 16 bladzijden maar alles bij elkaar is het een rommeltje als ze tenminste bewaard worden en er zijn er veel die ze zorgvuldig bewaren. Drie jaar geleden hebben wij aan de leden die alles bewaard hadden een voorstel gedaan en dat willen we weer doen. Ons voorstel was om de bewaarde exemplaren van de laatste drie jaar in te binden. Het is toen een leuk boekje geworden dat niet misstaat in een boekenrek en het bespaart veel plaatsruimte.

Diegene die de laatste drie jaargangen compleet hebben kunnen dit in een pakje bezorgen op het adres ; Kempkensweg 2 in Landgraaf. Natuurlijk duidelijk uw naam en adres vermelden zodat U uw eigen exemplaar terugontvangt. Ook moet U drie gulden bijvoegen want er moet een inhoudsopgave gemaakt worden plus een omslag en het moet gebonden worden.

Wilt U van deze mogelijkheid gebruik maken, bezorg het pakje dan vóór 15 januari 1991 op genoemd adres en dan kunt U het drie weken na 15 januari afhalen. Na 15 januari gaat het niet meer.

HERZOGENRATH

Op 26 november j.l. werd in café 't Hoefveldje een bijzonder interessante lezing gehouden over de vlak over de grens gelegen Stadt Herzogenrath. Deze werd gehouden door de heer Kutsch, oudirecteur van Schmetz' Naald-enfabriek. Deze al uit het begin van de vorige eeuw bestaande Herzogenrather fabriek heeft ook een vestiging in Kerkrade. Wie de heer Kutsch kent, weet dat deze altijd met groot enthousiasme heeft gewerkt aan goede contacten van de mensen aan beide zijden van de grens. Hij behoort tot de oprichters van Diesseits-Jenseits, een organisatie die zijn activiteiten ontplooit vanuit Burg Herzogenrath. Kutsch loopt over van genegenheid voor het oude Limburgse land, waartoe tot 1815 ook zijn Herzogenrath behoordeof moeten we zeggen: nog hoort?

Hij begon zijn inleiding met een verwijzing naar de Annales Rodenses. Dit verhaal over de eerste 50 jaar van de abdij van Rolduc, dat omstreeks 1180 in Rolduc (vroeger Kloosterrade geheten) werd geschreven verbleef tot 1946 in Berlijn, maar verhuisde toen naar Maastricht en is nu het kostbaarste bezit van het Bonnefantenumuseum.

De Annales beschrijven hoe in 1104 de monnik Ailbertus van Antoing een pas gerooid stuk grond krijgt van de graaf van Saffenberg. Met een aantal medebroeders, bouwt hij een kerk. De houten crypte is in 1106 klaar. Deze Saffenberg, heer van Mayschoos aan de Ahr bezit ook een kasteel in 's Hertogenrode. Van hieruit beheerste hij de aloude verkeersweg van Keulen naar Engeland, die in die tijd niet meer over Rimburch liep, maar door het land van Rode. Dat was voor hem een rijke bron van inkomsten, want hij mocht er tol heffen. Zodoende kon hij zich permitteren Ailbertus rijk te steunen. Deze hulp kwam vooral van de Verwalter, Embrico, een letterlijk en figuurlijk steenrijk man. Steenrijk, immers niet ver van Rode ligt de wereldberoemde Niveelsteen. Zodoende kon Ailbertus al in 1108 beginnen met de bouw van de tegenwoordige crypte, die in 1112 werd ingewijd. Zo ontstaat in de buurt van Burg Rode de abdij Kloosterrade,

Overigens: waarom de aloude verkeersweg niet meer over Rimburch liep maar over Rode, kwam niet ter sprake. Misschien weet iemand van de lezers hierop een

antwoord. De heren van Rimbürg speeld-en in die twaalfde eeuw nog altijd een belangrijke rol. Zo treffen we ze aan in het verhaal van Jan van Heelu over de slag bij Woeringen.

In 1137 huwt een graaf van Limburg, Hendrik II, Mathilde van Saffenberg en worden Rode en Kloosterrade opgenomen in het graafschap, later Hertogdom Limburg aan de Vesder. In 1282 huwt erfdochter Irmgard van Limburg met Reinard van Gelre. Na enkele jaren sterft Irmgard kinderloos. Haar man maakte aanspraak op de erfenis, maar gewoonte in die tijd was dat de erfenis, bij kinderloos overlijden, terugkeerde naar de familie. Graaf Adolf van Berg draagt dan zijn Limburgse rechten over op Hertog Jan van Brabant. (het land van Brussel). Zo begint de Limburgse Successieoorlog, waaraan de hele streek deelneemt. De keurvorst van Keulen kiest de zijde van Gelre. Het komt tot een treffen bij Woeringen aan de Rijn in 1288. Brabant wint en sinds die tijd tot de komst van de Fransen omstreeks 1790 behoort onze streek tot "Brussel". In die slag is de bisschop van Keulen de grote verliezer. Daardoor komt Limburg niet in de invloedssfeer van de Duitsers.

De heer Kutsch vermeldde dan met zichtbare trots hoe hij aangetoond heeft dat Herzogenrath stadsrechten bezit... hij vindt in Berlijn een metalen zegel met opschrift Stadt Rode 1282. Wetenschappers beweren dat dit het stadszegel is van Rode, een stadje in Thüringen (toen in de Ostzone). Bij navrage in Thüringen blijkt dit niet het geval te zijn. De gemeente heet dan ook nu Stadt Herzogenrath.

Zoals we al vermeldden heette Rolduc vroeger Kloosterrade. Een eeuw geleden zeiden de mensen in Kerkrade nog "iech jon noa Kloeëster" of "de Here van Kloeëster". De gangbare mening is dat de naamsverandering van Kloosterrade naar Rolduc geschied is in de tijd van de inlijving bij Frankrijk (ca. 1800). Volgens Kutsch is dit echter al eerder in de 17de eeuw gebeurd in de officiële, ambtelijke taal. Na het nederlands en het latijn was Frans in de 17de en 18de eeuw de officiële voertaal geworden, zodat Kloosterrade het Rode van de Duc werd.

Voor Brussel lag Rode aan de overzijde van de Maas, Daarom heettenhet land van Valkenburg, van Dahlem en van Rode toen de landen van Overmaas. (Zo spreken we van Ubach over Worms, omdat het aan de Duitse kant gelegen Übach vroeger belangrijker was) Na de veldtocht van Frederik Hendrik wordt het land van Overmaas in Hollandse (Staatse) delen en Spaanse (later Oostenrijkse delen) opgesplitst.

Dan komen in 1793 de Fransen en wordt de hele ratteplan ingelijfd bij Frankrijk. Als hun keizer Napoleon dan nabij Waterloo verslagen wordt door de Geallieerden (Engeland, Oostenrijk, Pruisen) volgen langduurende onderhandelingen op het Weens Congres. Een van de belangrijkste veranderingen op de Europese kaart is de vorming van het koninkrijk der Nederlanden. De Engelsen willen de grens van dit nieuwe rijk zo ver mogelijk naar het Oosten verplaatsen en gaan uit van de stelling dat alle Limburgse gebieden behoren tot Nederland. Pruisen wil naar de Maas toe. Complicerende factor is Luxemburg, dat al langer tot de Duitse bond behoorde. Uiteindelijk wordt het grootste deel van de landen van Overmaas Nederlands. Een klein stukje wordt afgestaan aan Pruisen. Dat is het gebiedje aan de overkant van de Worm, waarin Herzogenrath, Merksteine, Alsdorf en Ubach liggen. De Worm wordt grensrivier. Veel verzet is er van onze kant niet. Integendeel. De burgemeesters van Kerkrade, Bocholtz en Ubach over Worms richtten een verzoekschrift aan koning Willem I om ingelijfd te worden bij de Pruisen.

Jaren later verzoekt "Den Haag" de burgemeester van Kerkrade om wat vaker de nationale driekleur uit te hangen, waarop deze antwoordt dat zijn gemeente geen rood, wit, blauwe vlag bezit en ook niet van plan is deze aan te schaffen.

Intussen is vooral in de Franse tijd de kolenmijnbouw belangrijker geworden. In het aloude Wurmrevier zijn nog maar enkele mijnen overgebleven, aan Nederlandse kant de Domaniale, Neuprick en Bleierheide. Deze krijgen op het Weens Congres de toezegging dat hun concessies zich zullen uitstrekken tot op Pruisisch gebied. Zodoende werd Herzogenrath bovengronds Pruisisch en ondergronds Nederlands. Na de sluiting van de Domaniale betaalde de Eschweiler Bergwerksverein

een vergoeding aan de Nederlandse Staat.

Vervolgens behandelde de heer Kutsch nog enkele bijzondere dingen uit Herzogenrath.

1. De schutterij van Herzogenrath wordt al genoemd in 1283, der Schütz von Rode. In 1630 inspecteert Isabella van Spanje de vesting en in 1632 schenkt ze de schutterij een vaandel dat nog altijd in Herzogenrath bewaard wordt. De schutterij van Kerkrade wordt even later in 1637 opgericht.
2. Bokkerijders, die gepakt werden, stonden vaak terecht op Burg Rode.
De bezitter van dit kasteel had niet alleen het muntrecht en het recht van belasting op goederen, maar ook vond rechtspraak in Rode plaats.
3. De eerste kolenmijnbouw in Europa vond plaats in het land van Rode onder aanvoering van de abten van Rolduc.
4. De steengroeven en de zandwinning in het tot Rode behorende Nievelsteen was wereldwijd bekend.
Nievelsteen werd gebruikt voor de bouw van de Dom van Aken, de Onze Lieve Vrouw en Servaas in Maastricht en natuurlijk ook voor de bouw van de abdij Kloosterrade.
Nievelsteiner zilverzand is bijzonder zuiver kwartszand en werd en wordt gebruikt in talrijke glas- en porseleinfabrieken.
5. De glasfabriek in Herzogenrath ("het Speieles") werd in het begin van de 19de eeuw gesticht en is nu Europa's grootste leverancier van autoruiten (securit).

Kutsch vestigde de aandacht op het grote aantal industrieën in Herzogenrath, terwijl in ons gebied tot na de laatste Wereldoorlog nauwelijks andere industrie dan de mijnen bestond.

6. Voor de eerste Wereldtentoonstelling in Parijs in 1850 werd in Herzogenrath een beeldhouwwerk, voorstellend Mozes met de tafels gemaakt. Het stond jaren in de buurt van het station, totdat de tra-

wanten van Hitler het beeld vernietigden. Nu staat in Herzogenrath een nieuw beeld van Mozes.

7. Bij herhaling was in de lezing van de heer Kutsch sprake van de nauwe banden met het Ahrtal. Wijbergen aan de Ahr waren bezit van de monniken van Kloosterrade. De grosslage heet Kloosterberg en de wijngaarden hebben namen als Mönchberg, Burgberg, Ursulinengarten, Stiftsberg enz. In Marienthal ligt het in 1137 gestichte Augustinessenklooster, dat nauwe banden met Rolduc had. Hoog boven Mayschoss staat in een meander van de Ahr de ruïne van de eens strategische Saffenburg, gebouwd in de 11de eeuw en gesloopt in 1704

Resumerend kunnen we zeggen, dat deze lezing van de heer Kutsch bijzonder leerzaam was, die door zeker 40 belangstellenden werd bijgewoond. De heer Kutsch bood nog aan ons te begeleiden naar het wijnbouwgebied aan de Ahr. Sommigen van ons zullen misschien nog aangename herinneringen hebben uit hun jeugdjaren, toen ze nog niet ver weg naar Spanje reisden, maar naar de Bunte Kuh in het Ahrdal.

Wiel Ringens.

WIJ VRAGEN HEEL EVEN UW AANDACHT

DECEMBER DE MAAND VAN DE MEESTE EN PRETTIGSTE WENSEN
MAAR OOK DE DUURSTE MAAND VAN HET JAAR.

DAAROM DIE ACCEPTGIROKAART???? NEEN WIJ VRAGEN NIET
OM DE CONTRIBUTIE NOG DIT JAAR TE BETALEN MAAR ALS
U OVER EEN PAAR MAANDEN WAT BIJGEKOMEN BENT EN DE
LENTE HEEL VER WEG EEN BEETJE IN ZICHT KOMT DAN IS
BETALEN OOK NIET LEUK.

ALLES OVERWEGENDE LIJKT HET ONS HET BESTE OM DIE
F.20.-- MAAR IN DE MAAND JANUARI TE BETALEN.

HET JAAR BEGINNEN MET EEN KLEIN BEDRAG EN U BENT
WEER VOOR EEN HEEL JAAR LANG LID. (EEN PRETTIG IDEE)

K R I S M E S

D'R HERDER JAN

Ich zing uch van d'r herder Jan,
zoe bliej, wie ich mar zinge kan.

Heë zoot óp d'r huëvel, sjtil en good,
mit ziene dikke jas en ziene vilte hood.
Heë houw ing fleut, get broeëd en ing kan,
ing veldflesj vol...en heë hásjet: Jan.
Heë sjpeiëlet zieng sjunste melodie,
die klónk zoeë zuver, die klónk zoeë bliej.

Heë loog óp d'r huëvel, óp d'r grónk,
kót neëver um waket zienne groeëte hók.!
Ich gleuf, datte effe gesjloape hat..
Heë woeët wakker,...wat vur e leed woar dat?
Flot sjtóng heë óp,... woa koam dat vandan?
Zien sjöëp sjtóngge allenuij um 'm erum,
Heë kratset verwóngerd ónger zienne hood,
want heë zoog inne sjteër, zoeë roeëd, wie blood.

't Gloria in Excelsis klónk
woeë 't engele-lich um teëgeblónk..
Heë sjtrieëlet zien sjöëpkas ee vur ee
en zag: hot uch ruggig en bliet bi-jjenee!
Ich mót effe weg, wil 't Jezuke zieë.
Ich vruij mich zoeë erg en ich bin toch zoe bliej.
En, hók..pas good óp gikker sjoap,
dat 't nit gesjtuërd weëdt in zienne sjloap....

Heë rennet d'r berg aaf noa Bethlehem..
Heë woeët zoe muj, mar dat woar nit sjlim..
want doa woar ópins kót bi-j 't daal
Jezus, e kink in e'ne erme sjtal...
D'r Jan gleuvet bauw zien oge nit,
't woar sjunder nog wie 't engele-leed.
Heë zag: de engelkes zóngge zoe vroeë...
dus al wat ich han, dat gef ich dich noe.

Hi-j, Zezeke, haste mien fleut en mien flesj,
mien bóks, miene jas en mien herderstesj..
Noe gon ich trük, gans bliej van zin,
want ich mót wer flot noa mien sjöëpkas hin.
Maria lachet sjtil en zag: Dag, herder Jan...
en heë.....:Wen ich dat begriehpe kan..!
Wie wit iër mienne naam?.....mar good,
dag, Zezeke, dag..en sjloap mar good!

Heë danset trûk en zóng: wat e fes,
 ich bin bi-j 't Kindje Jezus geweës,
 ich hoal mien vrung noe, allenuij..
 gee miensj ka gleuve, wie ich mich vruij;

Doe zóng d'r Jan zie hoeëgste leed.
 Zoeë sjun en zoeë zuver kan ich 't nit.!

E.M-C.

SECTIE DIALECT

Op een van onze avonden hielden we ons bezig met versjes, liedjes, spelletjes, aftelrûmpjes uit onze schooltijd. Speelplaatsspelletjes dus. Worden deze spelletjes ook nu nog gespeeld? Wij weten het niet, maar onze oogst is uit de begindecennia van deze eeuw. Wij kwamen tot de ontdekking, dat er niet eens veel dialect in de spelletjes, aftelrûmpjes enz. voorkomt, maar behalve Nederlands ook heel veel Duits. Wij vonden dus, dat we ons daarin ook eens moesten verdiepen.

We hopen zo nu en dan in het bulletin iets uit onze verzameling te laten zien en daar er soms in de verschillende dorpen ook verschillende versies voorkwamen van dezelfde liedjes enz. houden we ons aanbevolen voor hulp van de lezers van ons bulletin!

E.M-C.

KINDERLIEDJES .

Oonge in de bende
 sjloge zich die ende
 sjloge zich d'r ganse daag
 dat 't kink nit sjloape maag.
 Wie heesj dat kink?
 golde rink
 eppelke , beppelke, bookvink.

Ich koam de trepkes aaf,
 doe vool mich 't hutje aaf,
 doe houw ich mich ins gód bedach,
 't woar de mam (oma) ziene namesdaag.

Ich koam ins langs de grub eraaf,
 doe vool mich 't hutje aaf,
 ich dach, wat maag dat dan noe beduje
 dat mich dat hutje aaf deet vluge,
 doe houw ich mich ins gód bedach:
 't woar de mam ziene namesdaag.

AFTELRIJMPJES

upke, dupke, reubesupke,
upke, dupke knol.

Hi-j weëdt nit vööl beheij gemak
en doe bis einfach dra.

KINDERVERSJES

d'r pierewiet, d'r pierewiet,
d'r pierewiet zieng vrouw.
houw e hemke aa, houw e hemke aa
zoeë sjwat wie de sjouw.

Ich mó't dich ins get vertelle,
van zieëve pitternelle,
van zieëve pitterniehs
d'r hónk is griehs
('t kink houw de bóks vol sjiehs!)

Hoot sjnieje, alle wieje,
klómpe make, dat ze krake,
Poeh.....in 't lake.

Ich bin e klee sjtumpke,
ich huij geer e dik (soekker) klumpke,
Iër mó't mich nit oehtlache,
't anger joar zal ich 't beëter make.

Ziëlig (glukziëlig) nujjoar,
d'r kop vol hoar,
de moel (d'r mónk) vol teng,
waffel i g'n heng
of:(d'r búl vol geld ,
dat geld is geteld)

Es kamen drei Kinder wohl über den Rhein (Stein?)
Die erste hiesz Binka,
die zweite hiesz Minka,
die dritte hiesz Zi-Zi-Ziska
kakabele, bibeale, babele, Biska.

DE BROUWER.

De laaving staat gereed, Waar is het dorsten leed?

Als dorst en drank elkaer ontmoet,
Is 't bitter de oorsprong van het zoet:
ô Ziel! 't begeeren en het geeven,
Uw dorst, en 's levens springfontein,
Zal eeuwige verkwikking zyn;
Dien weelde lust, zoek' zulk een leven.

DE GRUTTER.

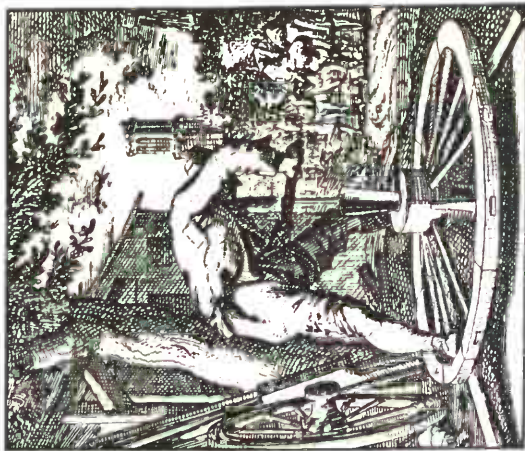
Dat binnen zit Is 't rechte pit.

Het zaad, van 't buitendeel ontbloot:
Wort eerst te recht tot eetbaar brood:
Zo steekt de kern van 't mens'lyk leven
In de aardse bast van vlees en bloed,
Waar uit zy heerlyk word onthieven:
Als God een goede scheiding doet.

DE WAGENMAAKER.

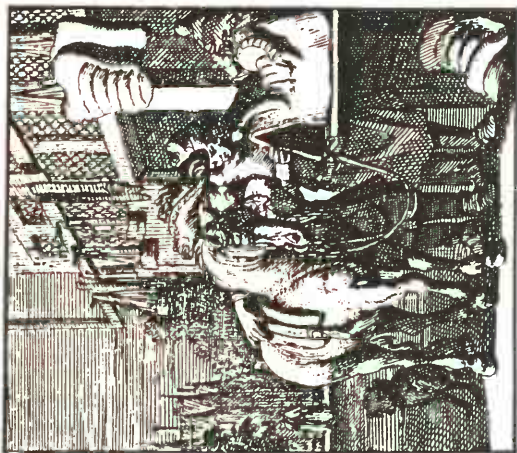
Zyt gy belust op zoet gemak,
Lead op den Heer uw lastig pak.

De uitvinding van het wagenwiel
Kan zwaare lasten licht vervoeren :
Wat torst en sleept 'er menig ziel,
In 't stof van kommer en rumooren,
Daar 's hemels wagen staat gereed,
Om op te neemen al zyn leed !

DE ZADELMAAKER.

Uw eigen dier Vereist bestier.

't Geweldig, trots, en weelig paard
Word nochtans van den man bereeden,
Betoond, bezadeld, en bedaard :
Zo moest de geest, door hooge reden,
Zyn wilde dier van vlees en bloed
Betemmen, om een eeuwig goed.

SECTIE ARCHEOLOGIE EN CULTUUR

Zoals U wellicht in het Ensu-Weetje hebt gelezen houdt onze sectie haar bijeenkomsten in de Kleikoel op elke eerste donderdag van de maand.

We hebben ons bezig gehouden met de historie van Schaesberg. Enkele nieuwe bezoekers kwamen ons hierbij helpen. Er bleek ontzettend veel materiaal (over Schaesberg) bij de verschillende mensen aanwezig te zijn.

Omdat we niets kunnen opbergen hebben we besloten het materiaal bij de verzamelaars te laten tot we een eigen gebouw hebben.

In november zijn dia's vertoond over het vermoedelijk verloop van de Romeinse weg in de buurt van Landgraaf.

Op onze druk bezochte bijeenkomst in december werden we door de dames Janet en Nelly getraceerd op speculaas en banketkoek. Dat paste precies bij ons onderwerp "St.Nicolaas". Verder werden de archeologische vondsten aan de Sperwerweg en de Koelweg besproken. Tot slot werd, door de heer Miseré, een dialezing gehouden over de H.Barbara.

W.B.

HELP!!! HELP!!! HIJ VERZUIPT.

Regelmatig wordt het wierookvat in de richting van Crist Verbunt gezwaaid.

Als we hem niet hadden, was er geen bulletin, geen jaarboek, enz.

Verbunt is door al dit werk steeds jong gebleven ondanks zijn 78 jaren.

Hij heeft dringend hulp nodig die een gedeelte van zijn werk overneemt zoals b.v. het bulletin, het jaarboek of alle twee.

Liefhebbers kunnen zich melden bij; Crist Verbunt of bij Wiel Beckers.

W.B.

FAMILIENAMEN

Dat de mensen in het zuiden van ons land heel wat jaren eerder vertrouwd raakten met vaste familienamen dan de 'Hollanders' boven de grote rivieren, dat is een bekend gegeven. Een prachtig voorbeeld hiervan vond ik bij het doornemen van het register L15 van de 'Schleidener Lehen' in het Akense Stadtarchiv.

Twee Amsterdamse gezusters PETERS overlegden op 27 januari 1639 in Wurselen een 'glaubwürdiger Schein', voorzien van het zegel van de stad 'Ambsterdam'; een volmacht, waarmee zij mede namens hun echtgenoten erfgoed transporteerden aan hun 'ohmen Nellissen QUADTFLIEG'. Het betreffende erfgoed, 'die ander halbscheidt eines hauss, hoffs und erffs' te Wurselen, was hen 'anerfallen nach thodt ihres altmutters Catharinen wittiben Henrichs'. Het schrijven vermeldde tevens, dat zij de 'rechte' erfgenen waren van de overleden echtelieden PETER HENRICH ALIAS QUADTFLIEG GENANT en Adriaenchen Lambrechts.

Een prachtvondst, die natuurlijk uiterste nieuwsgierigheid wekte naar de genealogische achtergronden ervan. De betreffende gezusters Peters waren in werkelijkheid gezusters QUADTFLIEG, hetgeen echter desondanks in de Amsterdamse archieven niet meer terug te vinden zal zijn. In de noordelijke contreien namelijk was men in die jaren bij lange na nog niet vertrouwd met het fenomeen familienaam. Men stelde dergelijke toevoegingen gelijk met bijnamen of 'aliasnamen'. Als 'tweede naam' gold gebruikelijk de roepnaam van de vader. En het zou nog lange tijd duren vooraleer daar verandering in zou komen. In de meeste gevallen gebeurde dat pas in het begin van de 19e eeuw tijdens de Franse bezetting, toen het voeren van familienamen verplicht gesteld werd.

Na enig nader onderzoek naar het genealogisch perspectief kon ik vaststellen, dat er sprake was van de volgende herkomst van de beide gezusters PETERS:

- ze waren dochters van PETER QUADTFLIEG en Adriana Lambrechts;
 - hun grootouders waren HENRICH (Heyn) QUADTFLIEG en Catharina Kahlen. Omdat ze dochters waren van ene Peter, werden ze in Amsterdam 'Peters' genoemd. En volgens dezelfde gedachtengang werd hun vader (als zoon van Henrich!) aldaar als 'Peter Henrichs' te boek gesteld...
- Een duidelijker voorbeeld van de latere opkomst van vaste familienamen boven de grote rivieren is derhalve nauwelijks denkbaar.

May Quaedflieg,
oktober 1990.

GRONDVERKLEURINGEN AANGETROFFEN:

Tot mijn verrassing zag ik op 21 november 1990, dat aan de Sperwerweg in Abdissenbosch een zijweg werd aangelegd. Voor deze carrévormige zijweg is f.180.000 uitgetrokken voor verharding, afrastering en riole-ring. Een aantal bedrijven heeft interesse om zich

hier te vestigen. De overvloedige teelaarde werd naar Dentgenbach getransporteerd naar een terrein nabij de Winselerhof.

Op een terrein gelegen naast de reeds aangelegde weg bleken bij inspectie zwarte plekken in de grond te zitten. De machinist van de graafmachine vertelde dat deze plekken ook in het uitgegraven weggedeelte eraan zaten. De zwarte grond bevindt zich ongeveer 35 cm beneden maaiveld en is zelden dikker dan 1 cm. De vorm van de aftekening bestaat uit vierkan-te stroken van ca. 50 cm breed die meestal evenwijdig aan elkaar lopen. Enkele dwarsliggende en een cirkelvormige werd waargenomen. De stroken lagen op bijna regelma-tige afstanden van el-kaar. Vermoedelijk zijn deze afkomstig van ver-brand materiaal.

Opmerkelijk was dat vlak onder de teelaarde van ca. 35 cm de zand- kiezel- en grindlagen gelegen waren. Waarschijnlijk heeft ook de landbouwer dit geweten en nooit dieper geploegd.

PREHISTORISCHE VONDSTEN.

In het verleden werden regelmatig prehistorische vuurstenen werktuigen op dit terrein gevonden. Logisch is, dat men de zwarte grondverkleuringen hiermede in verband brengt. Het Rijksoudheidkundig Bodemonderzoek (R.O.B.) werd in kennis gesteld. Dhr. Horbach, die bezig was met een opgraving in Sittard zou enkele dagen later komen kijken. Het gebied was toen echter grotendeeld vergraven. Het terrein met de grondverkleuringen werd door Mevr. N.Schiffelers en ondergetekende in kaart gebracht. Verder werden enkele grondmonsters genomen.

Wiel Beckers.

OUD FUNDAMENT IN DE KOELWEG

Op zaterdag 17 november '90 zijn op het laatste perceel aan de Koelweg graafwerkzaamheden verricht t.b.v. particuliere woningbouw. Bij een enkele dagen later ingesteld onderzoek werden geen archeologische restanten aangetroffen. Reeds in 1926 werd aan de overzijde van dit grondstuk Romeins aardewerk aangetroffen. In 1978 werden hier de restanten van de fundamente van een Romeinse villa en badgebouwtje vrijgelegd. (Zie ook Bulletin nr. 1 van 1988).

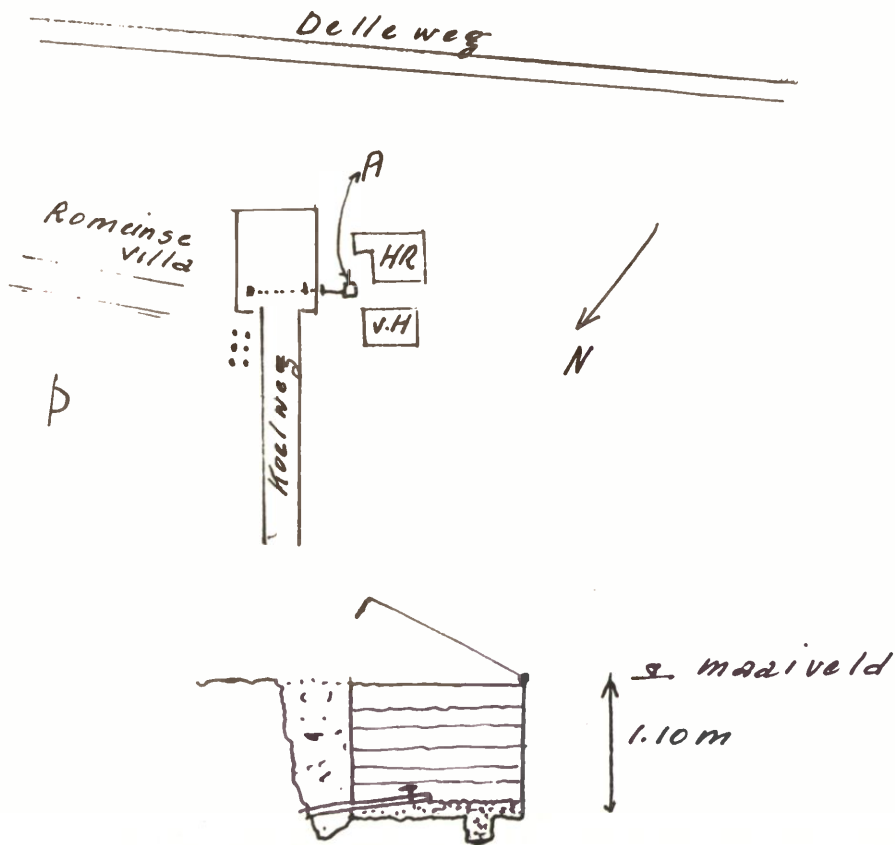
Op dinsdagavond 4 december j.l. werd door een buurtbewoner, dhr.M.Sonneman, aan mij medegedeeld dat bij de aanleg van een waterleiding fundamenteresten waren aangetroffen, welke o.a. bestonden uit bakstenen. Een vluchtig onderzoek, diezelfde avond, bevestigde deze veronderstelling. De volgende ochtend hebben we de zaak verder onderzocht. Er zit een flink fundament van ca. 50 cm in de grond. In de waterleidingput was een houten bekisting aangebracht zodat niets van de zijwanden te zien was. Vlak naast de bekisting zaten restanten kalk en steentjes. Een gat in de ondergrond leverde roodgekleurde natte puin op. We hebben hier waarschijnlijk te doen met een der bijgebouwen welke bij bovengenoemde villa lagen, zoals; schuren (voor graan en gereedschap), stallen en bij welvarende bedrijven, een badgebouw.

De vondst werd aan de secretaresse van de burgemeester gemeld.

Of we nog iets meer te weten komen is nog maar de vraag. De interesse van derden is tot nu toe nihil.

Wiel Beckers.

Oud fundament Koelweg.

dooronede water leidingput.
bij A.

DE HUISWEIDE EN ZIJN VRUCHTEN.

In ons vorig Bulletin werden bomen en huisweiden aangehaald. Een reden om deze huisweiden en wat er mee samengaat eens nader te bekijken.

Dat in de gemeente Landgraaf, ontstaan uit een aantal straatdorpen vele boomgaarden als huisweiden waren blijkt duidelijk op het door "Ferraris" + 1775 in kaart gebracht overzicht. Wanneer men echter begonnen is met de aanleg van boomgaarden zal wel een onbeantwoorde vraag blijven.

Als voorgeschiedenis mogen we noemen dat in de oudheid de rondtrekkende groepen van jagers zich wel eens te goed deden aan de vruchten uit de bossen zoals hazelnoot, mispel, sleedoorn enz. Toen later de stammen zich op gerooide bospartijen gingen vestigen en begonnen met de echte landbouw, moet het wel aantrekkelijk zijn geweest om fruit of vruchtdragende boompjes in de nabijheid van het woonverblijf te plaatsen.

Later bleek dat door het goed bewerken van de grond, water en bemesting een goede opbrengst van de aanplant in de verwachting lag als de natuur een handje meehielp. Reeds vlug had men bemerkt dat in onze contreien de wind soms parten speelde, met het gevolg dat men de boomgaarden ging koesteren door de aanplant van hagen (meidoorn). De noodzaak tot het beschermen tegen weer en wind mag men wel noemen het ontstaan van de huisweiden. Ook bleef nu het vee op eigen gebied.

Het zijn uiteindelijk de "abdiën", samen met de burchtbewoner die het gehele landschap omtoverden in graanvelden, boomgaarden en tiendschuren. Hierbij mag men niet vergeten dat talrijke hier onbekende vruchtrassen uit de vreemde landen na de kruistochten hier zijn ingeburgerd.

Intussen is het veredelen, zaaien en kweken bekend, hetgeen blijkt uit de namen welke men tegenkomt in de lijsten der vruchtboomsoorten afgeleid uit namen van , nederzettingen, dorp of gehucht.

De vermenigvuldiging van fruitsoorten door zorgvuldig enten op onderstammen heeft vanzelfsprekend een evolutie van boomgaarden in de hand gewerkt. Een latere snoeimethode bracht de leibomen voort, welke in ons Limburgse land menige hoevevoorgevel sierde. Dit gaf de waarde aan die men aan de fruitboom gaf.

Naast de vruchtopbrengst was het tevens een sierstuk en bescherming voor de lemen vakwerk behuizing. De verhoogde opbrengst van de hoogstam fruitboom bracht echter de vraag mee: "Hoe te bewaren" om zo-doende een wintervoorraad te kunnen aanleggen. Uit ervaring wist men dat sommige soorten afgevallen appels gelegen in het hoge gras na lange tijd nog goed bruikbaar waren. Met deze wetenschap ging men dus over om appels in te kuilen (miet) of bewaar-plaatsen onder de grond aan te leggen. Mogelijk heeft de appelsoort "Keuleman" zijn naam aan deze bewaar-methode overgehouden.

De ondergrondse gewelven in de helling nabij kasteel Strijthagen, gekoeld door ijsbrokken, in de winter uit het vijverijs gezaagd, wijst op het nut van een koele kelderruimte.

Om aan de eis te voldoen dat het oog ook meedeed aan de smaakbepaling werden de met name "Rode Ster" appels tot bijna de vorstperiode open en bloot buiten op een stroobed opgeslagen. Regen, weer en wind zorgde er dan voor dat de mooie rode kleur van de schil in het vruchtvlees doordrong en opsmukte. Voor de mindere soorten bewaarappels gebruikte men de misschien wel oudste methode van bewaren door de eenvoudig in de wind of boven het vuur te drogen

Deze werkwijze tot op heden van toepassing houdt in, het verwijderen van het vocht uit de vrucht om het rotten en schimmel te voorkomen. Na het bakken in de "sjansse-oven" werden de van het klokhuis ontdane appels in schijven gesneden en op een draadrooster te drogen gelegd in de oven.

Wie kent ze nog, de "euftevla" met de kermis??? de vlaai belegd met moes van gedroogd fruit. "Dun van leer en dik van smeer".

Naast het drogen en inkuilen om langer van de fruit-oogst te kunnen genieten werden vruchten vermalen en uitgeperst. De geschiedenis van het fruitsap is

ongeveer even oud als de geschiedenis van het fruit zelf. Reeds in de oudheid maakte men gewag van vruchtensappen dat, ofwel vers gedronken of dat men bewaarde als gegiste drank (wijn) of als het resultaat tegenviel als azijn. Als drank gebruikte men het sap ter verkwikking van zieken en versterkend vloeibaar voedsel. Door vergisting van de verkregen sappen van appel of peer zonder toevoegingen ontstaat een licht alcoholische drank (cider). Een vruchtensapbehandeling welke (volgens gevonden mostresten van appels in Wangen Zwitserland) al in $\pm$ 6000 v.Chr. bekend was.

Een andere behandeling van appel- of perensap is het indikken. Appels worden in grote ketels gekookt en uitgeperst om het dan verkregen sap, eventueel onder toevoeging van suiker, door voortdurend koken en roeren in te dikken. Een werkwijze in het verleden op vele boerenhoeven in het late najaar thans gebundeld op industrieel niveau. Deze behandeling is in Limburg niet onbekend. Denk aan "ZEEM"(stroop). Al de voornoemde kweek, bewaar en bereidingswijze was en is in het Landgraafs verleden geen onbekende bezigheid. Onder de vele in de gemeente gelegen huisweiden, was wel de meest bekende gelegen "In der Kamp" bij de familie Erens.

In Rolduc's Jaarboek XVIII 1938 schrijft onder de naam Dr. Antoon Arts, als zwager van Frans en Emile Erens, het volgende over de huisweide:

"Uit den moestuin kwam men door een houten hek in een grooten boomgaard. Een echte Limburgse bongerd. Statige weiden omgeven door een groene haag en overschaduw door de kruinen van vijftien rijen vruchtboomen, waarvan de stammen geleken op de pijlers van een reusachtige koningszaal. Wanneer de koeien er niet graasden en tegen den avond was daar een plechtige rust. En de majesteit van den wegstervenden dag trad uit de geheimzinnige poorten van den avond op u toe. Rust.... dat was de sfeer van Kamp."

Rust in de Kamp is verleden tijd. Na het bruisen van de gemeente werden de pijlers van de koningszaal gesloopt. Voor velen in Landgraaf, zeer zeker uit de naaste omgeving, mag voornoemde omschrijving beginnen met... Er was eens....

Evenals de verdwenen graften, tracht men nu met een

gewijzigde ploegmethode de erosie van het Limburgse landschap te keren.

Zo komt de jaatste tijd ook de hoogstam wederom in het nieuws. Een reden hiervoor mag wel gelegen zijn in de erkenning en betekenis voor de "Pomologie". Als de proeftuin en boomgaard te Strijthagen door het IKL is gerealiseerd mogen we misschien onder dankzegging aan de Romeinse Godin der boomvruchten "POMINA" wederom genieten van bekend klinkende fruitnamen zoals; Juttepeer, Sterappel, Notarisappel, Rode ster, Fransezure, Bellefleur, Gronsvelder klumpke, Keuleman, Groene Boskoop enz.

"Wie geen mooie boom meer duldt, is geen vrome vrucht meer waard."

Een gezegde dat misschien zijn vruchten toch heeft afgeworpen.

ha.er.

PRETTIGE KERST
EN DE BESTE WENSEN VOOR 1991

